

Міністерство освіти і науки України
Київський національний торговельно-економічний університет
кафедра адміністративного, фінансового та інформаційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на тему:
Правове регулювання виконавчого провадження

Студентка 2 курсу, бм групи,
спеціальності 081 «Право»
спеціалізації «Фінансове право»

Музичка Єлизавета Олександрівна

Науковий керівник
кандидат юридичних наук,
доцент

Сударенко Олена Володимирівна

Гарант освітньої програми
кандидат юридичних наук,
професор

Ніколаєва Людмила Вікторівна

Київ-2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ	7
1.1. Юридична природа та сутність виконавчого провадження.....	7
1.2. Принципи виконавчого провадження	15
1.3. Загальні правила організації та здійснення виконавчого провадження.....	30
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ СПРАВ	49
2.1. Виконавче провадження щодо виконання рішень майнового характеру. ...	49
2.2. Виконавче провадження щодо виконання рішень немайнового характеру.	63
РОЗДІЛ 3. СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ	77
3.1. Попередній судовий контроль у виконавчому провадженні	77
3.2. Наступний судовий контроль у виконавчому провадженні	91
ВИСНОВКИ	96
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	101

ВСТУП

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що виконання рішень суду та інших юрисдикційних органів – це важливий критерій, за яким громадянське суспільство оцінює спроможність, ефективність і чесність влади. Забезпечення реального виконання таких рішень є безумовним завданням держави, що має виконуватись безкомпромісно. Без реалізації законного рішення втрачається сенс попередньої діяльності органів публічної адміністрації, які уповноважені на забезпечення прав людини. Невиконання таких рішень негативно впливає на авторитет державної влади, оскільки в цьому разі не досягається призначення правосуддя – забезпечення ефективного поновлення у правах.

Протягом останніх років держава здійснила ряд послідовних кроків, спрямованих на вдосконалення правових та організаційних засад виконавчого провадження. Ключовим з них стало прийняття нової редакції Закону України “Про виконавче провадження”, яка заснувала інститут приватних виконавців, запровадила Єдиний реєстр боржників та Автоматизовану систему виконавчого провадження, сприяла автоматизації виконавчих процедур, забезпечила оптимізацію строків виконавчого провадження, посилила відповідальність боржників, модернізувала механізми адміністрування авансового внеску та виконавчого збору, надала можливість для реалізації арештованого майна шляхом його продажу на електронних торгах. Крім того, цей крок обумовив системне оновлення підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють відносини в сфері примусового виконання судових рішень, зокрема тих, що передбачають звернення стягнень на майно боржника. Масштабність цих змін зумовлює потребу дослідження сучасного стану правового та організаційного забезпечення виконавчого провадження.

Правові та організаційні аспекти виконавчого провадження в різні роки досліджувалися відомими науковцями: Авер'яновим В.Б., Афанасьєвим В.В.,

Білоусовим Ю.В., Гаращуком В.М., Завадською Л.М., Заворотьком П.П., Присяжнюком А.Й., Сергун А.К., Селівановим А.О., Тищенком М.М., Фурсою С.Я., Щербак С.В., Шерстюком В.М., Штефаном М.Й., Ярковим В.В. та іншими. Разом з тим, реформування державної виконавчої системи та постійне оновлення чинного законодавства породили широкий комплекс проблем, які потребують невідкладного вирішення. Це неможливо зробити на основі існуючих наукових напрацювань, більшість яких не враховує специфіку новел правового та організаційного забезпечення виконавчого провадження.

Все вищезазначене свідчить про актуальність обраної теми, а також про необхідність подальшого вивчення правових та організаційних засад виконавчого провадження.

Мета і завдання дослідження. Мета дослідження полягає у виробленні комплексу пропозицій, спрямованих на вирішення актуальних правових та організаційних проблем виконавчого провадження як завершальної стадії судового процесу та діяльності з примусового виконання рішень посадових осіб та органів влади.

Зазначена мета обумовлює постановку наступних завдань:

- з'ясувати юридичну природу виконавчого провадження та визначити його місце у вітчизняній системі права;
- охарактеризувати загальні правила виконавчого провадження, висвітлити проблеми їх правового регулювання та практичної реалізації;
- систематизувати принципи виконавчого провадження, здійснити їх наукову характеристику;
- класифікувати виконавче провадження залежно від характеру виконуваних рішень;
- визначити особливості виконавчого провадження в окремих категоріях юридичних справ;
- охарактеризувати сучасну практику примусового виконання судових та управлінських рішень;
- розкрити правові та організаційні аспекти судового контролю у

виконавчому провадженні;

– сформулювати пропозиції, спрямовані на вдосконалення правового забезпечення виконавчого провадження.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які складаються в сфері примусового виконання судових рішень, а також рішень посадових осіб та органів влади.

Предмет дослідження правове регулювання виконавчого провадження.

Методи дослідження. В ході написання роботи використана раціональна сукупність загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. Метод абстрагування дозволив відійти від несуттєвих властивостей предмета дослідження та зосередитись на розгляді його найважливіших аспектів. За допомогою метода дедукції на основі знань про тенденції розвитку вітчизняного законодавства визначені способи вдосконалення правових та організаційних засад виконавчого провадження (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2). Індуктивний метод дав змогу висвітлити системні недоліки правового регулювання та організації виконавчого провадження через розкриття конкретних практичних проблем (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Метод аналізу був використаний при вивченні положень чинного законодавства та правозастосовної практики (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Метод синтезу втілюється в розробці комплексу пропозицій по вдосконаленню правових та організаційних засад виконавчого провадження. Завдяки системному підходу сукупність процесуальних дій, спрямованих на примусове виконання судових та управлінських рішень, розглянуто як міжгалузевий інститут права та самостійну стадію судового процесу (підрозділ 1.1). Формально-логічний метод – використовувався при побудові наукових класифікацій (підрозділи 1.2, 1.3). Логіко-семантичний метод сприяв розробці пропозицій до Закону України “Про виконавче провадження” (підрозділи 1.2, 2.1, 2.2, 3.1, 3.2). Статистичний метод застосовано при вивченні кількісних показників діяльності державної виконавчої служби (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2).

Наукова новизна дослідження обумовлена тим, що в ньому здійснюється розвиток сучасних наукових підходів до розуміння сутності виконавчого

провадження, до оцінки його сучасного стану та перспектив розвитку, а також до формулювання визначень понять, побудови класифікацій та інших теоретичних положень.

Практичне значення одержаних результатів обумовлене тим, що основні положення та висновки випускної кваліфікаційної роботи можуть бути використані: – для вдосконалення системи нормативно-правових актів, які регламентують суспільні відносини в сфері виконавчого провадження; – для вдосконалення організаційного забезпечення виконавчого провадження; – для подальших науково-правових досліджень з питань виконавчого провадження.

Апробація. Основні результати дослідження, викладені у випускній кваліфікаційній роботі були опубліковані у збірнику наукових статей студентів Київського національного торговельно-економічного університету, частина 1, стор.173-180, 2018 р.

Структура роботи. Структура випускної кваліфікаційної роботи підпорядкована меті й завданням дослідження. Випускна кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, семи підрозділів, висновків і пропозицій та списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи становить 112 сторінок, з яких – 100 сторінки основного тексту. Список використаних джерел включає 119 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ПИТАННЯ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ

1.1. Юридична природа та сутність виконавчого провадження

Однією з найважливіших умов для досягнення дієвості та ефективності судової влади є якісна законодавча база, що ґрунтується на сучасних теоретичних розробках і відповідає реаліям сьогодення. Юрисдикційні рішення, оголошені від імені держави, мають бути не лише деклараціями, вони мають виконуватися, а в необхідних випадках – у примусовому порядку. Без можливості примусового виконання рішень судів та інших органів влади юрисдикційна діяльність стає немовби паралізованою. Проблема реформування механізму виконання рішень юрисдикційних органів і посилення ролі суду на стадії виконання рішень надзвичайно актуальна, оскільки кінцевим і основним результатом судового розгляду має бути поновлення порушених прав.

На жаль, в Україні, протягом багатьох років спостерігається низька ефективність виконання судових рішень [i; ii; iii; iv, с. 17]. Це також засвідчує статистика звернень до Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) зі скаргами на незадовільне виконання рішень судів. У зв'язку з існуванням проблеми невиконання судових рішень в Україні у контексті стандартів прав людини ЄСПЛ ще в 2009 році було ухвалено так зване “пілотне рішення” проти України [v; vi, с. 318-323]. З того часу ситуація змінилася тільки на гірше. Україна є одним з лідерів за кількістю позовів, поданих до Європейського суду з прав людини (2014 – 1 місце, 2015 – 1 місце, 2016 – 1 місце, 2017 – 3 місце). Станом на початок 2018 року на розгляді в ЄСПЛ перебувало близько 7100 актуальних позовів, що стосуються України. Отже, вона опинилася на четвертому місці за кількістю справ, що перебувають на розгляді суду (перші три місця посіли Румунія,

Росія та Туреччина). Як зазначається в остатньому звіті ЄСПЛ, кожен десятий випадок, у якому було виявлене порушення, стосувався України. Значна частина цих порушень пов'язана з невиконанням та неналежним виконанням судових рішень [vii].

Вважаємо, що конструктивне вирішення проблеми правової природи виконавчого провадження неможливе без звернення до правових актів Ради Європи та правових позицій ЄСПЛ, юрисдикція якого з питань тлумачення їх застосування визнається Україною.

Загальна декларація прав людини від 10.12.1948 р. у ст. 8 право на судовий захист трактує як право на ефективне поновлення у правах компетентними національними судами [viii]. Відповідно, поновлення права – це його приведення до такого стану, в якому воно перебувало до порушення, а за неможливості – повна компенсація шкоди, завданої порушенням права. Таким чином, результатом виконавчого провадження має бути фактичне приведення порушеного права до такого стану, в якому воно перебувало до порушення.

Конвенція “Про захист прав людини і основоположних свобод” від 04.11.1950 р. закріплює право громадянина на справедливий суд, одним із аспектів якого є право на доступ до правосуддя, тобто право порушувати позовне провадження в судах із питань цивільно-правового характеру [ix; x]. Згідно з тлумаченням ЄСПЛ, право громадянина на справедливий суд гарантує особі можливість на звернення до суду у випадку будь-якого спору про її цивільні права та обов'язки було б ілюзорним, якби національна система права держав, які ратифікували Конвенцію, допускала, щоб остаточне обов'язкове рішення суду залишалось надієвим, завдаючи шкоди одній зі сторін. Виконання рішення, ухваленого судом, має розглядатися як невід'ємна частина судового розгляду за змістом ст. 6 Конвенції [xi].

Відповідно до позиції ЄСПЛ, викладеної у п. 34 Рішення у справі “Бурдов проти Росії” [xii], в Рішенні у справі “Імобільяре Саффі” проти Італії” [xiii] та в Рішенні у справі “Горнсбі проти Греції” [xiv], “неможливо, щоб п. 1 ст. 6 Конвенції, детально описуючи процесуальні гарантії сторін, – справедливий і відкритий розгляд упродовж розумного строку – не передбачав захисту процесу виконання судових рішень; тлумачення ст. 6 Конвенції виключно в межах забезпечення лише права на звернення

до суду і порядку судового розгляду, швидше за все, призвело б до ситуацій, несумісних з принципом верховенства права...”. Отже, принципова позиція ЄСПЛ ґрунтується на тому, що право на звернення до суду передбачає право на виконання судового рішення без зволікання. Як слушно підкреслює Д. А. Марданов, у рішеннях ЄСПЛ виконання рішення суду визначається важливою сферою судового захисту і правосуддя загалом [xv, с. 84].

ЄСПЛ під час розгляду справ “Шмалько проти України” [xvi]; “Ромашов проти України” [xvii], “Реджент компанії” проти України” [xviii] зазначає, що виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розглядатися як невід’ємна частина судового процесу. З наведених вище положень можна зробити висновок, що ЄСПЛ вбачає у виконавчому провадженні невід’ємну частину судового процесу. Аналогічним чином розглядає його і вітчизняний законодавець. Зокрема, в ст. 1 Закону України “Про виконавче провадження” воно визначається як: завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) (далі - рішення) - сукупність дій визначених у цьому Законі органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень і проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим Законом, іншими законами та нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього Закону, а також рішеннями, які відповідно до цього Закону підлягають примусовому виконанню [xix].

Що ж стосується місця виконавчого провадження в системі права, то це питання сьогодні є вельми складним і дискусійним. Свого часу класифікатор галузей законодавства України включив виконавче провадження до структури цивільного процесуального права [xx]. Але переважна більшість вітчизняних правників висловлюють інші точки зору на природу виконавчого провадження.

Так, виконавче провадження розглядають як:

- завершальну стадію цивільного процесу В. В. Комаров [xxi, с. 424], Д. В. Мартинюк [xxii, с. 16, 50, 66; xxiii, с. 87-98], І. Б. Морозова [xxiv, с. 38-52], А. В. Рого [xxv, с. 101], З. З. Саттарова [xxvi, с. 249], А. Л. Талан [xxvii], М. Й. Штефан [xxviii, с. 607; xxix, с. 75] та інші);

- підгалузь цивільного процесуального права (С. С. Алексєєв [xxx, с. 22]);
- процесуальну функцію цивільного судочинства (І. М. Зайцев [xxxi, с. 14-19; 122]);
- юридичну гарантію захисту прав людини (А. В. Чекмарєва [xxxii, с. 4, 39, 42-47]);
- підгалузь або інститут адміністративного права або адміністративного процесуального права (А. Педан [xxxiii], А. І. Перепелиця [xxxiv], Ю. О. Попова [xxxv, с. 75], С. Я. Фурса, С. В. Щербак [xxxvi, с. 33; xxxvii, с. 108-111] та інші);
- самостійну галузь – виконавче право (О. В. Ісаєнкова [xxxviii, с. 18], Т. В. Шакітько [xxxix, с. 18-70] та інші);
- самостійну суто процесуальну галузь права – виконавче процесуальне право (Я.Ф. Фархтдинов [xl, с. 15-65], М. Ю. Челишев [xli, с. 21] та інші);
- самостійну галузь – цивільне виконавче право – в структурі виконавчого права (Ю. В. Білоусов [xlii, с. 54-59; xliii, с. 27], О. В. Грицай [xliv, с. 4-58] та інші);
- комплексну процесуальну галузь права (Д. Н. Горшунов [xlv, с. 237], В. М. Шерстюк [xlvi, с. 15]);
- позапроцесуальну (матеріальну) галузь права (В. Ф. Кузнєцов [xlvii, с. 7, 23-24], Н. О. Пустова [xlviii, с. 23-31]);
- комплексну галузь права, яка регулює не лише процесуальні, а й матеріально-правові відносини (В. М. Шерстюк [46, с. 8-21]; М. Г. Баумова, Є. Я. Мотовіловкер [xlix, с. 86-96]).

Отже, виконавче провадження – багатоаспектне правове явище, встановлення сутності якого потребує подальшого наукового осмислення [1]. Науковий інтерес становить визначення його місця в системі права України.

На нашу думку, незважаючи на те, що у сфері виконання рішень судів та інших юрисдикційних органів виникають різні правовідносини (зокрема, які мають риси цивільних процесуальних правовідносин, цивільних, адміністративних правовідносин), вони органічно поєднані і утворюють певну системну цілісність. Вважаємо, що на стадії виконання органічно поєднані такі основні групи правовідносин: 1) правовідносини за участю суду, який здійснює попередній та наступний судовий захист (цивільні

процесуальні правовідносини); 2) правовідносини, які виникають із примусового виконання, за участю державного виконавця, з потенційною можливістю участі суду (цивільні процесуальні правовідносини); 3) правовідносини за участю державного виконавця та вищих посадових осіб органів Державної виконавчої служби, а також правовідносини за участю інших органів, які у випадках, передбачених законом, виконують рішення судів та інших органів (адміністративні правовідносини); 4) правонаступництво; відступлення права вимоги; переведення боргу; представництво; договір доручення; довіреність; наслідки визнання особи безвісно відсутньою, оголошення особи померлою; відповідальність; опіка; договори зберігання та страхування арештованого і конфіскованого майна; договір комісії; договори з експертами та спеціалістами; реалізація арештованого майна з дотриманням правил про договір купівлі-продажу; мирова угода, яка за суттю є цивільним правочином, укладеним в особливій процесуальній формі; договір оцінки арештованого майна; проведення аукціонів (публічних торгів); договір про надання певних послуг; договір банківського рахунка; визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, з урахуванням норм цивільного, сімейного, земельного, житлового права та інші (цивільні правовідносини).

Дискусійним є підхід вчених, які вважаючи виконавче провадження окремою галуззю права, покладають в основу своєї позиції такий критерій, як предмет правового регулювання. Наявність однорідних суспільних відносин (тобто, наявність відокремленого предмета регулювання) – це ще не підстава виділяти певний блок юридичних норм у галузь права. Для виділення самостійної галузі права обов'язково потрібна наявність ряду інших ознак: специфічного методу регулювання, розгалуженої внутрішньої структури, комплексної взаємодії з іншими юридичними галузями тощо. Більшістю цих ознак виконавче провадження не володіє. Це, передусім, стосується наявності “власного” метода правового регулювання.

Виконавче провадження як комплексний міжгалузевий функціональний правовий інститут не володіє особливим способом впливу на суспільні відносини (оскільки в ньому поєднуються імперативні та диспозитивні складові) і, отже, не породжує особливий метод регулювання.

Виконавчому провадженню притаманний імперативно-диспозитивний метод, як і загалом усьому цивільному процесуальному праву. Отже, немає правових підстав розглядати суспільні відносини, які виникають у процесі виконавчого провадження, як незалежний предмет правового регулювання. Підтримуємо позицію Л. Талана про те, що ці відносини мають похідно-допоміжний характер і вповні відображають основну модель цивільних процесуальних відносин. Єдиною відмінністю є те, що виконавче провадження є заключною стадією цивільного процесу, в якій реалізується рішення суду [27, с. 100].

Погоджуємося із думкою Д. В. Мартинюка про те, що повноваження щодо виконання рішень юрисдикційних органів є своєрідною “прикордонною” зоною взаємодії судової та виконавчої гілок влади [22, с. 66], або, як зазначає Н. О. Пустова, виконавче провадження знаходиться “на стику” судової та виконавчої влади, оскільки охоплює діяльність як органів правосуддя, так і суб’єктів примусового виконання судових рішень [48, с. 29]. Також підтримуємо думку В. С. Сотника про те, що галузева належність процесуальної процедури не повинна залежати від органу, який цю процедуру здійснює [і, с. 22].

Деякі науковці виокремлюють виконавче провадження у галузь права, вказуючи на притаманність йому такої структурної ознаки, як внутрішня організація, тобто наявність загальної і особливої частин, а також на те, що загальні положення цивільного процесуального права неможливо застосовувати до відносин у виконавчому провадженні. Вони ж обстоюють точку зору про необхідність перетворення Закону України “Про виконавче провадження” у Виконавчий кодекс [іі, с. 41]. Але з таким підходом важко погодитись. Вважаємо, що в цьому випадку відбувається некоректне використання понять. Так, О. С. Іоффе аргументовано доводить, що: по-перше, Загальна частина є підрозділом системи законодавства, а не системи права; по-друге, Загальна частина є підрозділом не будь-якого, а лише кодифікованого законодавства, причому кодифікованого за галузевим, а не за комплексним принципом [ііі, с. 82-83]. Тобто існування Загальної частини – це ознака галузевого кодифікованого законодавства, і аж ніяк не галузі права.

На нашу думку, система законодавства про виконавче провадження в іі

нинішньому вигляді не дає підстав говорити про самостійну галузь – виконавче право.

Зауважимо, що стадія виконання притаманна кожному виду юридичного процесу та виходить за межі традиційного (вузького) розуміння виконавчого провадження (як примусового виконання рішень юрисдикційних органів). Лише в такому загальному розумінні поняття стадії виконання можна говорити про Загальну частину, яка охоплює спільні інститути виконання усіх видів юридичного процесу. Тому, навіть у випадку прийняття Виконавчого кодексу останній має бути розгорнутим і містити у Загальній частині універсальні для стадії виконання категорії: правовідносини, стадії, можливість здійснення судом попереднього та подальшого контролю (захисту права), строки виконання, представництво, правонаступництво, витрати, розшук боржника тощо. Тобто у Виконавчому кодексі слід було б привести до спільного знаменника усі загальні положення щодо стадії виконання у цивільному, господарському, адміністративному та кримінальному процесі, а всі особливості виконання різних типів судових рішень – “зосередити” у галузевих процесуальних кодексах. У будь-якому разі, недостатньо і недоцільно просто змінити назву нормативного акта із Закону України “Про виконавче провадження” на Виконавчий кодекс без змістовних змін.

В цілому ж вважаємо ідею кодифікації законодавства України про виконавче провадження дещо передчасною і недостатньо обґрунтованою. Ця ідея є дискусійною вже сама по собі, не кажучи про виокремлення на її основі самостійної галузі виконавчого провадження. Ні кількість, ні якість джерел правового регулювання не можуть слугувати вирішальним критерієм для виокремлення нової галузі права. Наприклад, якщо розглянути правове регулювання різних інститутів адміністративного права, то щодо кожного з них є велика кількість законів і підзаконних нормативно-правових актів, проте ніхто на цій підставі не обґрунтовує думку про виокремлення цих інститутів у самостійні галузі права.

Законодавство, яке регулює відносини виконавчого провадження, не є механічним поєднанням текстів норм, а тією формою, яка використовується для узгодження дії норм різних галузей права щодо суб’єктів цих відносин. Структура як системи законодавства, так і системи права не змінюється від того, у якому нормативно-

правовому акті міститься текст тієї чи іншої правової норми.

Отже, наявність комплексного міжгалузевого законодавства, що регулює відносини у сфері примусового виконання, – це лише одна (і водночас не визначальна) із багатьох ознак галузі права, таких як: предмет і метод правового регулювання, принципи, функції, механізм регулювання та інші. Тому вважаємо, що сама по собі ця ознака не дає підстав говорити про виконавче провадження як про окрему галузь права.

Не підтримуємо позицію і тих дослідників, які вважають виконавче провадження підгалуззю адміністративного або адміністративного процесуального права. По-перше, за правовою природою відносини з примусового виконання рішень юрисдикційних органів і відносини, які входять до предмета адміністративного права (відносини, які виникають у процесі організації та діяльності виконавчої влади), абсолютно різні. Окрім цього, на стадії виконання рішень у цивільному процесі діє принцип диспозитивності, який зовсім не характерний для адміністративного права.

Відповідно до теоретичних положень юридичного процесу критерієм виокремлення різних видів проваджень є характер відповідних юридичних справ. Провадження виражають предметну характеристику процесу, а стадії – динамічну. Особливостями стадії є те, що вона розпочинається тоді, коли завершується попередня; стадія має певну мету; іноді необхідна наявність процесуальної підстави (акта) для переходу від однієї стадії до іншої тощо. Так, на відміну від апеляційного, касаційного проваджень (теоретично правильно – стадій), позовне, наказне та окреме провадження не слідує одне за одним, а практично завжди виключають існування одне одного.

Використовуючи діяльнісний підхід до аналізу правової природи виконавчого провадження, Д. В. Мартинюк робить висновок про те, що складовими цивільного процесу є два окремі процеси: процес вирішення спору та процес виконання судових постанов. І якщо діяльність щодо виконання рішень суду вилучити з системи цивільного процесу, то функціонування цієї системи порушиться, бо буде неможливо досягти спільної мети – захисту права [23, с. 88]. Підтримуємо думку О. В. Сабурової про те, що виконавче провадження – це продовження процедури поновлення порушеного права, де першим етапом є судочинство, в якому порушене право позбавляється спірності, а виконавче провадження є наступним етапом, у якому це

право поновлюється в примусовому порядку [1iv, с. 9].

Судовий захист є основною і найбільш універсальною формою захисту прав та інтересів фізичних і юридичних осіб. Інші юрисдикційні акти виконуються за правилами, встановленими для виконання судових актів, бо ці правила доволі ефективні, тому нема потреби встановлювати інший порядок виконання для юрисдикційних актів інших органів. Тобто, у такому випадку законодавець запозичує порядок виконання судових актів для виконання інших правозастосовних актів [22, с. 13-14].

Від вирішення питання, якою є мета юридичного процесу, залежить визначення правової природи виконавчого провадження: чи є воно невід'ємною частиною відповідної галузі або інституту (наприклад, адміністративного судочинства), чи якимось іншим, самостійним правовим явищем. Поділяємо міркування Д. В. Мартинюка про те, що позиція вчених, які вважають, що метою юридичного процесу є реальне поновлення права або забезпечення виконання обов'язку шляхом виконання рішення суду, найбільш переконливо аргументована [23, с. 96-99]. З огляду на це, стадія виконання є органічною складовою юридичного процесу та одним з його міжгалузевих інститутів. Адже, без фактичного виконання рішень утрачає сенс вся попередня діяльність суду з розгляду та вирішення справи по суті.

Підсумовуючи, зазначимо, що правова природа виконання судових рішень полягає в тому, що воно є *комплексним міжгалузевим інститутом (за місцем у системі права) та стадією юридичного процесу (за місцем у юридичному процесі)*. Зокрема, виконання рішень у цивільних справах (і добровільне, і примусове) є стадією цивільного процесу, а виконання рішень в адміністративних справах – стадією відповідного адміністративного провадження.

1.2. Принципи виконавчого провадження

Для забезпечення ефективного функціонування виконавчого провадження важливе значення має чітке окреслення кола його принципів. Важливість

принципів виконавчого провадження (тобто засадничих ідей, на яких ґрунтується його організація та здійснення) полягає в тому, що на їх основі функціонує організаційно-правовий механізм примусового виконання юрисдикційних рішень, ґрунтується діяльність приватних, державних виконавців та державної виконавчої служби, вибудовуються відносини між усіма суб'єктами виконавчого провадження, регламентуються виконавчі процедури, забезпечується реалізація та захист прав їх учасників.

Основоположні принципи виконавчого провадження систематизовані у ст. 2 Закону України “Про виконавче провадження”, згідно з якою виконавче провадження в Україні ґрунтується на засадах: верховенства права; обов'язковості виконання рішень; законності; диспозитивності; справедливості, неупередженості та об'єктивності; гласності та відкритості виконавчого провадження; розумності строків виконавчого провадження; співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями; забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців [19].

Разом з тим, слід зазначити, що вітчизняний законодавець лише наводить перелік принципів виконавчого провадження, але не здійснює їх конкретизацію. У світлі цього вважаємо доцільним здійснити спробу детальної характеристики цих принципів на основі положень чинного законодавства, правозастосовної практики та наявних теоретичних напрацювань.

Принцип верховенства права втілюється у ст. 3 Конституції України, відповідно до якої “Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави” [lv]. Саме в цьому принципі проявляється гарантування обов'язковості дотримання прав і свобод стягувача, боржника та інших учасників виконавчого провадження, адміністративного та судового оскарження суб'єктами виконавчого

провадження рішень, дій або бездіяльності державних і приватних виконавців.

Для того, щоб реалізувати даний принцип, необхідно досягти високої правової культури серед суб'єктів виконавчого провадження, а це досить повільний процес оскільки, на сьогодні, суспільство все ще характеризується високим ступенем правового нігілізму. Для практичного втілення принципу верховенства права у межах інституту виконавчого провадження, потрібно підняти рівень поваги населення до судового рішення як засобу захисту прав людини і громадянина, а це не можливо зробити без забезпечення якісного функціонування механізму виконання судового рішення.

Принцип законності передбачає неухильне дотримання законів та підзаконних актів всіма учасниками виконавчого провадження. Усі, без винятку, суб'єкти виконавчого провадження повинні діяти відповідно до “букви” закону, не створювати перешкод вчиненню виконавчих дій, не зловживати наданими правами та виконувати покладені законом обов'язки. Особливого значення цей принцип набуває в діяльності органів державної виконавчої служби, а також державних і приватних виконавців. Дотримання законності в діяльності цих суб'єктів означає:

неухильне дотримання ними нормативно-правових актів і індивідуальних актів управління;

узгодженість прийнятих ними індивідуальних актів з приписами нормативно-правових актів, що регулюють виконавче провадження;

прийняті ними рішення повинні відповідати не лише “букві закону”, тобто чинному законодавству, але й “духу закону”, тобто принципам (засадам) правого регулювання, відповідно до яких і були прийняті відповідні правові акти та рішення.

Остання ознака є особливо вагомою, через наявність в системі виконавчої служби певної свободи адміністративного розсуду.

Принцип обов'язковості виконання рішень розкрито у ч. 4 ст. 18 Закону України “Про виконавче провадження”, відповідно до якої вимоги виконавця щодо виконання рішень є обов'язковими на всій території України. Невиконання

законних вимог виконавця тягне за собою відповідальність, передбачену законом. Під час виконання рішень виконавець має право на безпосередній доступ до інформації про боржників, їхнє майно, доходи та кошти, у тому числі конфіденційної, яка міститься в державних базах даних і реєстрах, у тому числі електронних. Порядок доступу до такої інформації з баз даних та реєстрів встановлюється Міністерством юстиції України разом із державними органами, які забезпечують їх ведення [19].

Як наголошує М. М. Мальський, саме надання обов'язкового характеру законним та в межах повноважень вимогам державного та приватного виконавця забезпечує реалізацію принципу обов'язкового виконання судових рішень, а також рішень, прийнятих у ході виконавчого провадження. Такий принцип також свідчить про спеціальний правовий статус приватного виконавця, державного виконавця і державної виконавчої служби, а також підкреслює важливість чіткого окреслення меж їх повноважень, прав та обов'язків задля розуміння законності їх вимог та недопущення зловживань [lvi, с. 154].

Згідно з принципом диспозитивності, особи мають право самостійно розпоряджатися своїми правами і засобами їх захисту у рамках виконавчого провадження. У виконавчому провадженні цей принцип закріплений у нормативному визначенні правового становища сторін та інших осіб, які беруть участь у виконавчому провадженні, і дозволяє їм вільно розпоряджатися належними їм матеріальними і процесуальними правами та активно впливати на розвиток виконавчого провадження.

Принцип диспозитивності у виконавчому провадженні характеризується: по-перше, можливістю зацікавленої особи подавати заяву про відкриття виконавчого провадження для примусового виконання рішення; по-друге, можливістю розпоряджатися об'єктом примусового стягнення, право боржника на визначення першочерговості звернення стягнення на окремі предмети; по-третє, можливістю вільно, на свій розсуд реалізовувати свої права, вчиняти відповідні дії у виконавчому провадженні [lvii, с. 99].

Зокрема, виконавче провадження щодо примусового виконання рішення

відкривається виконавцем за заявою стягувача або його представника (ст. 26 Закону України “Про виконавче провадження”), який може відмовитися від стягнення і вимагати повернення виконавчого документа. Водночас, ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження” надає заявнику право вибору місця відкриття виконавчого провадження між кількома органами державної виконавчої служби, що можуть вчиняти виконавчі дії щодо виконання рішення на території, на яку поширюються їхні функції, належить стягувачу [19].

У заяві про відкриття виконавчого провадження стягувач вправі: зазначити відомості, що ідентифікують боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню рішення (рахунок боржника, місце роботи чи отримання ним інших доходів, місцезнаходження його майна тощо), а також шляхи отримання ним коштів, стягнутих з боржника. У заяві про відкриття виконавчого провадження щодо виконання рішення про майнове стягнення стягувач має право просити виконавця накладити арешт на майно та кошти боржника та оголосити заборону на його відчуження тощо.

Стягувач наділений правом як одержати майно, на яке накладається стягнення, так і відмовитись від його одержання. У свою чергу, боржник має право запропонувати види майна чи предмети, які для погашення боргу необхідно реалізувати в першу чергу (хоча при цьому остаточна черговість стягнення на кошти та інше майно боржника визначається виконавцем).

Діючи в межах принципу диспозитивності, сторони виконавчого провадження мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ. Інші учасники виконавчого провадження можуть надавати додаткові матеріали, заявляти клопотання, брати участь у вчиненні виконавчих дій, надавати усні та письмові пояснення, заперечувати проти клопотань інших учасників виконавчого провадження та користуватися іншими правами, наданими законом [19].

Принцип справедливості, неупередженості та об’єктивності. Згідно з даним принципом, державні та приватні виконавці зобов’язані з’ясувати усі фактичні обставини справи, котрі можуть мати значення для її безпомилкового,

неупередженого та справедливого вирішення. Будь-яке їх рішення має ґрунтуватись на основі ґрунтового аналізу об'єктивних фактів. Суб'єктивізм у веденні юридичного процесу недопустимий. Принцип об'єктивної істини “пронизує” всю процедуру виконавчого провадження. Приміром, рішення по заяві стягувача повинно прийматись лише на основі її об'єктивного вивчення та перевірки фактів, викладених у зверненні тощо.

Крім того, принцип справедливості, неупередженості та об'єктивності ґрунтується на процедурі самовідводу державного чи приватного виконавця, а так само – його відводу сторонами або їхніми представниками. Фактичними підставами для відводу можуть бути зацікавленість у наслідках виконання рішень або інші обставини, що викликають сумнів у неупередженості державного чи приватного виконавця. Принцип справедливості, неупередженості та об'єктивності має велике значення, оскільки інтереси, погляди та переконання державного та приватного виконавця не повинні заважати їм ставитись до всіх фізичних і юридичних осіб однаково, без будь-якої дискримінації. Тому, виконавець зобов'язаний бути стриманим та коректним незалежно від статусу особи, яка виступає стороною чи учасником виконавчого провадження. Отже, можна з впевненістю сказати, що дотримання принципу справедливості, неупередженості та об'єктивності державним та приватним виконавцем прямо віддзеркалює рівень їх правової культури.

Принцип гласності та відкритості виконавчого провадження виражає ідею його відкритості для всіх учасників та суспільства. Для сторін та інших учасників виконавчого провадження відкритість полягає в тому, що вони мають право знайомитися з матеріалами виконавчого провадження, брати участь у здійсненні виконавчих дій, бути проінформованими про відкриття виконавчого провадження, про його зупинення/відновлення або закінчення, а так само – про місце і час проведення окремих виконавчих дій. Крім того, сторони виконавчого провадження обов'язково мають бути проінформовані про свої права та обов'язки, а також про порядок їх реалізації.

Крім того, принцип гласності передбачає вільний доступ загалу до

інформації про виконавче провадження. Дія цього принципу обмежується лише тоді, коли є необхідність охорони державної таємниці (про що йде мова у Порядку здійснення органами державної виконавчої служби виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) стосовно підприємств, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з державною таємницею, затвердженим наказом Міністерства юстиції України від 23.03.2000 № 10/5а [lviii]).

Найбільш рельєфно принцип гласності у виконавчому провадженні проявляється у процедурі реалізації майна на публічних торгах, аукціонах. У зв'язку з цим слід підкреслити, що реалізація майна через публічні торги не просто створює атмосферу гласності. Гласність виступає головною запорукою правомірності такої реалізації, а її відсутність може бути підставою для визнання торгів такими, що не відбулися.

Важливим кроком у напрямку впровадження принципу гласності та відкритості стало запровадження в 2017 році автоматизованої системи виконавчого провадження, яка забезпечує збирання, зберігання, облік, пошук, узагальнення, надання відомостей про виконавче провадження, формування Єдиного реєстру боржників та захист від несанкціонованого доступу. Система забезпечує автоматизацію технологічних процесів обробки інформації в органах державної виконавчої служби, у приватного виконавця, а саме: реєстрацію вхідної та вихідної кореспонденції та етапів її проходження; об'єктивний та неупереджений розподіл виконавчих документів між державними виконавцями; реєстрацію виконавчих дій та виготовлення документів виконавчого провадження; контроль за дотриманням строків вчинення виконавчих дій; надання сторонам виконавчого провадження інформації про виконавче провадження; централізоване зберігання документів виконавчого провадження в електронному вигляді; централізоване зберігання інформації про рахунки органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, відкриті для цілей виконавчого провадження, а також облік та звітність за сумами на цих рахунках; підготовку та формування статистичних даних, отриманих на підставі внесеної до Системи інформації; передачу документів виконавчого провадження

до електронного архіву; формування Єдиного реєстру боржників; контроль за здійсненням виконавчих дій приватним виконавцем при виконанні рішень майнового характеру залежно від страхової суми за договором страхування цивільно-правової відповідальності виконавця [18].

Отже, гласність у виконавчому провадженні має свій специфічний характер і спрямовується на забезпечення відкритості виконавчих процедур, виконавчих дій та їх результатів для широкого загалу.

Розумність строків виконавчого провадження передбачає, що виконавче провадження здійснюється з дотриманням найбільш доцільних, з точки зору ефективності примусового виконання рішень, процесуальних строків. При цьому стосовно здійснення окремих виконавчих дій законодавство передбачає встановлення конкретних строків на розсуд виконавців.

З метою реалізації принципу розумності строків виконавчого провадження у ст. 13 Закону України “Про виконавче провадження” визначено строки у виконавчому провадженні. У цій статті зазначаються конкретні строки, протягом яких має вчинитись та чи інша виконавча дія, наприклад: опис та арешт майна здійснюються не пізніше як на п’ятий робочий день з дня отримання інформації про його місцезнаходження [19]. Проте вказана норма не містить вимог щодо обмеження строку виконавчого провадження в цілому, тобто такого, протягом якого мають бути вчинені всі необхідні виконавчі дії. Отже, в чинному законодавстві строк виконавчого провадження визначається відповідно до принципу розумності строків. Це означає, що у Законі не міститься конкретних часових меж для здійснення всієї сукупності процесуальних дій виконавця.

Розумний строк в контексті виконавчого процесу – це строк, що є об’єктивно необхідним для виконання процесуальних дій, прийняття процесуальних рішень з метою забезпечення своєчасного (без невинуватих зволікань) виконавчого провадження. Враховуючи таке поняття, критеріями для визначення розумності строків під час здійснення виконавчих дій є: правова та фактична складність провадження, поведінка осіб, які беруть участь у провадженні (учасників виконавчого провадження), спосіб здійснення

виконавцем своїх повноважень та ефективність вчинюваних виконавцем дій, спрямованих на виконання виконавчого листа. Крім того, має значення такий критерій, як доцільність здійснюваних державним виконавцем дій [Iх, с. 44].

Матеріали судової практики свідчать про те, що основні причини порушення строків виконавчого провадження пов'язані насамперед із незадовільною організацією виконавчого процесу та недобросовісністю виконавців. Зволікання державного або приватного виконавця з виконанням тієї чи іншої виконавчої дії призводить до істотних збоїв у здійсненні виконавчого провадження, порушення прав сторін, унеможливлення відновити порушене матеріальне право. Гальмування виконавчих дій, ігнорування норм матеріального та процесуального права, а деяких випадках – умисне ігнорування вимог законодавства тягнуть за собою не просто порушення процесуальних строків, а нівелюють саму ідею обов'язковості юрисдикційних рішень. Адже за певних обставин, навіть незначне зволікання в часі на стадії виконання може звести нанівець усі зусилля юрисдикційних органів по захисту та відновленню прав фізичних і юридичних осіб.

У зв'язку з цим слід підкреслити велику залежність принципу розумності строків виконавчого провадження від рівня професіоналізму, правової свідомості і правової культури державних і приватних виконавців.

Принцип співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями дозволяє забезпечити взаємний баланс прав та інтересів стягувача і боржника. Відповідно до цього принципу примусові заходи не повинні невинувато посягати на права боржника та третіх осіб, а також неприпустимо застосування неспівмірних та недобросовісних заходів. Якщо при зверненні стягнення на майно боржника шляхом накладення на нього арешту, здійснення від імені боржника і за його рахунок певних дій, примусова діяльність виконавця повинна бути спрямована на задоволення тільки того обсягу вимог стягувача, які встановлені в рішенні суду чи іншого юрисдикційного органу [Ixi, с. 118]. Зокрема, накладення арешту не на все майно боржника, а в межах суми, яка підлягає стягненню за виконавчим документом.

Принцип співмірності тісно пов'язаний із заходами забезпечення позову. Зокрема, відповідно до ст. 151 ЦПК України, суд за заявою осіб, які беруть участь у справі, може вжити заходи забезпечення позову. Забезпечення позову допускається на будь-якій стадії розгляду справи, якщо невжиття заходів забезпечення може ускладнити чи зробити неможливим виконання рішення суду, а ч. 3 ст. 152 ЦПК України наголошує, що види забезпечення позову мають бути співмірними із заявленими позивачем вимогами [lxii].

У свою чергу, Постанова Пленуму Верховного Суду України “Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову” від 22.12.2006 визначає, що розглядаючи заяву про забезпечення позову, суд (суддя) має з урахуванням доказів, наданих позивачем на підтвердження своїх вимог, пересвідчитися, зокрема, в тому, що між сторонами дійсно виник спір та існує реальна загроза невиконання чи утруднення виконання можливого рішення суду про задоволення позову; з'ясувати обсяг позовних вимог, дані про особу відповідача, а також відповідність виду забезпечення позову, який просить застосувати особа, котра звернулася з такою заявою, позовним вимогам. При встановленні зазначеної відповідності слід враховувати, що вжиті заходи не повинні перешкоджати господарській діяльності юридичної особи або фізичної особи, яка здійснює таку діяльність і зареєстрована відповідно до закону як підприємець [lxiii].

Отже, заходи забезпечення позову, які застосовуються судом, в подальшому трансформуються у забезпечувальні заходи примусового виконання. При цьому не допускається забезпечення позову шляхом накладення арешту на заробітну плату, пенсію та стипендію, допомогу по загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню, яка виплачується у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю (включаючи догляд за хворою дитиною), вагітністю та пологами, по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, на допомогу, яка виплачується касами взаємодопомоги, благодійними організаціями, а також на вихідну допомогу, допомогу по безробіттю [62].

Винятковим способом забезпечення виконання платником податків його обов'язків є адміністративний арешт його майна. Арешт майна може бути застосований, якщо: - платник податків порушує правила відчуження майна, що перебуває у податковій заставі; фізична особа, яка має податковий борг, виїжджає за кордон; платник податків відмовляється від проведення документальної або фактичної перевірки або від допуску посадових осіб контролюючого органу; відсутні дозволи (ліцензії) на здійснення господарської діяльності, а також у разі відсутності реєстраторів розрахункових операцій; відсутня реєстрація особи як платника податків у контролюючому органі, якщо така реєстрація є обов'язковою, а також в інших передбачених законом випадках (див.: ст. 94 Податкового кодексу України) [76].

При накладенні арешту виконавець повинен враховувати Перелік майна, на яке не може бути звернено стягнення, закріплений у додатку до Закону України “Про виконавче провадження”. Зокрема, до цього переліку входять: предмети щоденного побутового особистого вжитку для задоволення щоденних фізіологічних та гігієнічних потреб (посуд, постільна білизна, засоби гігієни), речі індивідуального користування (одяг, взуття, всі дитячі речі); лікарські засоби, окуляри та інші вироби медичного призначення, необхідні боржникові, членам його сім'ї та особам, які перебувають на його утриманні, за медичними показаннями; меблі (по одному ліжку та стільцю на кожну особу, один стіл, одна шафа на сім'ю); один холодильник на сім'ю; один телевізор, персональний комп'ютер на сім'ю, один мобільний телефон - на кожну особу тощо [19].

За рахунок такого майна не може бути здійснено виконання рішення, а отже виконавець не може й накласти на нього арешт при виконанні ухвали про забезпечення позову.

Принцип співмірності можна простежити в ч. 6 статті 48 Закону України “Про виконавче провадження”, в якій іде мова про те, що стягнення на майно боржника звертається в розмірі та обсязі, необхідних для виконання за виконавчим документом, з урахуванням стягнення виконавчого збору, витрат виконавчого провадження, штрафів, накладених на боржника під час

виконавчого провадження, основної винагороди приватного виконавця. У разі, якщо боржник володіє майном з іншими особами, стягнення звертається на його частку, що визначається судом за поданням виконавця. Тобто, якщо державний або приватний виконавець під час виконання судового рішення звертає стягнення на майно, вартість якого перевищує розмір заборгованості, що підлягає стягненню, його дії є неправомірними й можуть бути оскаржені.

Доволі часто виникають труднощі з врахуванням співмірності вартості нерухомості, забезпеченої іпотекою, із сумою порушеного основного зобов'язання та розміром вимог іпотекодержателя. Непоодинокими є, коли розмір заборгованості по кредиту становив 20-50 тис. гривень і при цьому зверталось стягнення на квартиру, вартість якої досягала мільйона. Тому під час вирішення спору про звернення стягнення на предмет іпотеки суд має дати оцінку співмірності суми заборгованості за кредитом та вартості іпотечного майна. Виходячи з цього, можна дійти висновку, що часто здійснення принципу співмірності у виконавчому процесі залежить від рішення суду, адже, якщо в рішенні суду зазначено стягнути майно, яке значно перевищує заявлені позовні вимоги, то виконавець не вправі змінити таке майно [Ixiv, с. 51].

У цілому ж можемо констатувати, що реалізація принципу співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог стоїть на заваді випадкам використання виконавчого провадження як інструменту для незаконного збагачення та одержання неправомірної вигоди.

Принцип забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців. Важливість контролю за дотриманням суб'єктами виконавчого провадження прав фізичних і юридичних осіб (в тому числі – шляхом оскарження їхніх дій і рішень) “червоною ниткою” проходить крізь практику Європейського суду з прав людини. Зокрема, рішення в справі “Сільвер та інші проти Сполученого Королівства” наголошується, що одним з принципів, покладених в його основу, є принцип ефективного контролю за втручанням влади у майнові та немайнові права особи [Ixv].

На рівні національного законодавства даний принцип конкретизується в ст.

74 Закону України “Про виконавче провадження”, згідно з якою рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом [19].

Крім того, рішення, дії або бездіяльність державного виконавця також можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець. Рішення, дії та бездіяльність начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, можуть бути оскаржені до керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня [19].

Діюче законодавство передбачає дві форми контролю за діями виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби шляхом оскарження: судову та адміністративну. У даному контексті варто зазначити, що існуючі механізми цих форм контролю є недосконалими. На практиці мають місце численні випадки зволікання з прийняттям відповідних судових рішень (в тому числі – через перевантаження судів), небажання безпосередніх керівників державних виконавців вживати щодо останніх дисциплінарні заходи, виключення зі сфери відповідальності виконавців ряду питань, пов’язаних із проведенням експертиз і торгів, що унеможлиблює оскарження відповідних дій і рішень у порядку ст. 74 Закону України “Про виконавче провадження” тощо.

Варто погодитись з М.М.Мальським, який констатує, що для реалізації принципу забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності виконавців необхідно здійснити системний аналіз проблемних аспектів відповідного оскарження з метою виявлення та усунення нормативних прогалів, які знижують ефективність контролю за державними і приватними виконавцями [56, с. 156].

Зауважимо, що, поряд із засадами виконавчого провадження, визначеними у ст. 2 Закону України “Про виконавче провадження”, вітчизняні науковці

виділяють і інші засадничі ідеї (принципи), на яких ґрунтується примусове виконання судових і адміністративних рішень в сучасній Україні.

Серед загальних принципів виконавчого провадження важливе значення має принцип системності. Сутність даного принципу проявляється у спорідненості та взаємообумовленості дій суб'єктів виконавчого провадження. Така, тісна взаємодія пояснюється спільною метою їх діяльності – виконанням судового рішення. Саме в процесі такої спільної діяльності формується система суб'єктів виконавчого провадження.

Недооцінка суб'єктів виконавчого провадження як цілісної системи у всьому багатстві її структурно-функціональних взаємозв'язків може спричинити до непогодженості в певних аспектах їхньої діяльності.

Сучасність ставить на порядок денний питання реалізації нових принципів діяльності органів виконавчої влади, що погоджуються з інтересами служіння інтересам людини і держави. В даному випадку, мова ведеться, про принцип реординачії у виконавчому провадженні.

За визначенням В.Б. Авер'янова, реординачія реалізується шляхом, з одного боку, надання громадянам права вимагати від керівних, владарюючих суб'єктів належної поведінки щодо забезпечення прав і свобод громадян, а з іншого – покладання на цих суб'єктів чітких обов'язків щодо неухильного виконання зазначених вимог громадян. Нове адміністративне право прагне до того, щоб громадянин став рівноправним учасником відносин з державою. Принцип реординачії передбачає встановлення рівних прав щодо вимагання належної поведінки з обох сторін, а також рівного юридичного захисту цих прав у разі їхнього порушення [Іхві, с. 12].

Реалізація принципу реординачії у виконавчому провадженні проявляється наступним чином: стягувач звертається до державної виконавчої служби або приватного виконавця з вимогою про примусове виконання рішення суду або іншого юрисдикційного органу, при цьому він має право отримати стягвані суми чи майно у строки, передбачені законодавством, з дотриманням усіх його прав та інтересів без завдання йому будь-якої шкоди, але сам повинен

дотримуватися правил виконавчого провадження, не перешкоджати виконавцю при проведенні виконавчих дій, виконувати всі його вимоги та не вчиняти правопорушень, за які у виконавчому провадженні встановлена адміністративна відповідальність. Державний виконавець, що відкрив виконавче провадження, вправі вимагати належного виконання сторонами своїх обов'язків, а також сам наділений широким колом прав, що сприяють виконанню ним своїх службових обов'язків [67, с. 12].

Принцип контролю знаходить своє відображення у праві Міністерства юстиції України здійснювати перевірки діяльності ДВС та її посадових осіб на предмет дотримання законності. Так відповідно до Закону України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів”, Міністерство юстиції України здійснює керівництво органами державної виконавчої служби, перевіряє та контролює їх роботу, добір кадрів, методичне керівництво діяльністю державних виконавців, підвищення їх професійних якостей, фінансове і матеріально-технічне забезпечення, розглядає та вирішує скарги на дії державних виконавців, організовує виконання судових рішень, надає методичні роз'яснення та рекомендації щодо виконання державними виконавцями рішень у порядку, визначеному законом. Крім того, Міністерство здійснює контроль за діяльністю приватних виконавців та визначає порядок здійснення такого контролю [lxvii].

Отже, призначенням такого контролю є гарантування законності та забезпечення злагодженої, чіткої роботи державних виконавців, приватних виконавців, органів Державної виконавчої служби.

Принцип багатосторонності виконавчого провадження знаходить свій вияв у тому, що, крім однієї особи стягувача і боржника, у виконавчому провадженні передбачена можливість участі декількох стягувачів або боржників. Кожен з них по відношенню до іншої сторони має право брати участь у виконавчому провадженні самостійно або через одного із співучасників. У разі вибуття однієї з сторін державний виконавець з власної ініціативи або за заявою сторони, а також сама зацікавлена сторона мають право звернутися до суду з заявою про заміну

сторони її правонаступником.

Принцип черговості задоволення вимог стягувачів встановлює, що у разі недостатності суми, стягненої з боржника для задоволення всіх вимог за виконавчими документами, ця сума розподіляється виконавцем між стягувачами в порядку черговості:

у першу чергу повертається авансовий внесок стягувача на організацію та проведення виконавчих дій;

у другу чергу компенсуються витрати виконавчого провадження, не покриті авансовим внеском стягувача;

у третю чергу задовольняються вимоги стягувача та стягується виконавчий збір у розмірі 10 відсотків фактично стягнутої суми або основна винагорода приватного виконавця пропорційно до фактично стягнутої з боржника суми (крім виконавчих документів про стягнення аліментів);

у четверту чергу стягуються штрафи, накладені виконавцем відповідно до вимог цього Закону, та виконавчий збір або основна винагорода за виконавчими документами про стягнення аліментів [19].

Загальним правилом є те, що вимоги стягувачів кожної наступної черги задовольняються після повного задоволення вимог стягувачів попередньої черги. У разі недостатності стягненої суми для повного задоволення усіх вимог однієї черги ці вимоги задовольняються пропорційно належній кожному стягувачеві сумі.

Принцип покриття витрат виконавчого провадження за рахунок позабюджетних коштів реалізовується за рахунок коштів виконавчого провадження, які складаються з: – коштів виконавчого збору (державний виконавець) або основної винагороди (приватний виконавець); – авансового внеску стягувачів на проведення виконавчих дій; – стягнутих з боржника витрат на проведення виконавчих дій; – інших надходжень, що не суперечать законодавству.

Принцип пріоритетності звернення стягнення на майно боржників-громадян, встановлює, що стягнення, в першу чергу, звертається на наявні в

боржника грошові кошти та інше майно, і лише за їхньої відсутності – на заробітну плату та інші види доходів боржника.

Принцип безпосередності виконавчої діяльності полягає в дорученні лише одному державному або приватному виконавцю повноважень на вчинення дій виконавчого провадження.

Підсумовуючи аналіз принципів виконавчого провадження, можемо констатувати необхідність розширення їх законодавчого переліку за рахунок включення до нього таких принципів, як: системність, підконтрольність, реординація, багатосторонність, черговість, пріоритетність звернення стягнення на майно боржників-громадян, безпосередність виконавчої діяльності. На наш погляд, наведені принципи мають знайти відображення в ст. 2 Закону України “Про виконавче провадження”.

1.3. Загальні правила організації та здійснення виконавчого провадження

Примусове виконання судових та адміністративних рішень – це не безладний, хаотичний процес, а детально регламентована діяльність, котра здійснюється у суворій відповідності до вимог чинного законодавства. Звісно, виконавче провадження в окремих юрисдикційних справах характеризується певною специфікою та здійснюється у рамках спеціальних виконавчих процедур. Але, незалежно від типу та особливостей примусового виконання окремих судових та адміністративних рішень, воно повинно здійснюватись з дотриманням загальних правил виконавчого провадження.

Загальними для всього виконавчого провадження є правила, які встановлюють коло учасників виконавчого провадження, їх процесуальні права і обов’язки, правила відкриття виконавчого провадження, порядок і способи виконання, здійснення виконавчих дій і руху виконавчого провадження, його закінчення, захисту інтересів учасників, розподілу сум між стягувачами і ін.

Навіть сам факт відкриття виконавчого провадження пов'язаний з наявністю обов'язкових загальних передумов: 1) видачею судом виконавчого листа; 2) поданням їх до виконання; 3) винесення постанови про відкриття виконавчого провадження.

У науці питання про момент початку виконавчого провадження є дискусійним. Деякі автори вважають, що виконавче провадження починається з моменту пред'явлення виконавчого документа і винесення державним виконавцем постанови про відкриття виконавчого провадження [lxviii, с. 178; lxi, с. 352]. Інші вважають, що виконання судового рішення починається з моменту подання заяви про відкриття виконавчого провадження і одночасним пред'явленням належним чином виданих виконавчих документів [lxx, с. 293].

На наш погляд, вирішення цього питання залежить від правової природи виконавчого документа. Згідно зі ст. 431 ЦПК України, виконавчі документи (виконавчий лист, судовий наказ, ухвала) повинні відповідати загальним вимогам, визначеним законом. Відповідні вимоги сформульовані у ст. 4 Закону України "Про виконавче провадження", котра визначає структуру, обов'язкові реквізити та деякі елементи змісту виконавчих документів [19]. У виконавчих документах фактично відбивається зміст резолютивної частини рішення суду. Тому деякі автори дійшли висновку, що виконавчий документ є звичайним технічним актом, видача якого не повинна тягти такий правовий наслідок як початок виконавчого провадження [lxxi, с. 131].

З таким підходом важко погодитись. Видача судом виконавчого документа, на наш погляд, повинна бути одним з найбільш значимих процесуальних дій суду при відкритті виконавчого провадження. У цьому зв'язку вважаємо, що зміст виконавчого документа потрібно оптимізувати. У ньому необхідно більш детально визначити основні питання виконання винесеного судом рішення. У такому випадку діяльність виконавця буде обмежена рамками моделі, установлені судом у виконавчому документі.

Зокрема, у виконавчому документі, на наш погляд, варто вказувати спосіб і порядок виконання. Такими вимогами варто доповнити ст. 4 Закону

України “Про виконавче провадження”.

Виходячи з вищевикладеного, саме момент звернення стягувача до суду із проханням про видачу виконавчого документа і видача його судом варто вважати початком виконавчого провадження.

За кожним судовим рішенням видається один виконавчий лист. Правила видачі виконавчого листа, закріплені у ст. 373 КАС України. Згідно з цією нормою, виконавчі листи викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді або всіх суддів, які входять до складу колегії.

Виконавчий лист, а у випадках, встановлених КАС України – ухвала суду протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили вносяться до Єдиного державного реєстру виконавчих документів. При цьому копія листа (ухвали), що містить інформацію про веб-адресу такого документа у Єдиному державному реєстрі виконавчих документів, надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу або у разі її відсутності - рекомендованим чи цінним листом.

Якщо судові рішення прийнято на користь декількох позивачів або проти декількох відповідачів, або якщо виконання повинно бути проведено в різних місцях чи рішенням передбачено вчинення кількох дій, видаються декілька виконавчих документів, у яких зазначаються один стягувач та один боржник, та визначається, в якій частині необхідно виконати судові рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним [119].

У судовій практиці трапляються випадки, коли суди за наявності солідарного стягнення видають кілька виконавчих листів, в яких зазначають одного з боржників і відповідну частку суми, яка підлягає стягненню з нього. Така практика є неправильною, бо при цьому неправомірно змінюється порядок стягнення із солідарного на частковий [Ixxii, с. 178-179].

Відкриття виконавчого провадження за загальним правилом в силу принципу диспозитивності поставлено в залежність від волевиявлення самої зацікавленої особи – стягувача. Відповідно до процесуального законодавства, виконання рішення суду проводиться на підставі виданого йому виконавчого листа, який є виконавчим документом. Виконавчий документ видається стягувану за його заявою після набрання рішенням законної сили. Таке право зберігається протягом строку виконавчої давності.

Згідно зі ст. 26 Закону України “Про виконавче провадження” державний або приватний виконавець розпочинає примусове виконання рішення на підставі виконавчого документа: за заявою стягувача про примусове виконання рішення; за заявою прокурора у разі представництва інтересів громадянина або держави в суді; якщо виконавчий документ надійшов від суду на підставі ухвали про надання дозволу на примусове виконання рішення іноземного суду (суду іноземної держави, інших компетентних органів іноземної держави, до повноважень яких належить розгляд цивільних чи господарських справ, іноземних чи міжнародних арбітражів) у порядку, встановленому законом; у разі якщо виконавчий документ надійшов від Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів; якщо виконавчий документ надійшов від суду у випадках, передбачених законом [19].

Незважаючи на те, що виконавчий документ є підставою для відкриття виконавчого провадження, по деяким категоріям справ виконавчі документи не видаються, оскільки рішення по них в силу характеру спору, який вирішений судом, примусово виконуватись не можуть [lxxiii]. Мова йде, наприклад, щодо рішень про визнання угод недійсними, про визнання недійсними статутних документів. Так, наприклад, якщо вирішення справи про відмову установи з реєстрації прав зареєструвати право власності на нерухомість, що виникла за договором купівлі-продажу, то в такому випадку при задоволенні вимоги судом ця установа виступить як боржник у виконавчому провадженні, а отже саме вона і буде виконувати рішення суду.

Можливість примусового виконання судового рішення обмежена певними строками. Виконавець не пізніше наступного робочого дня з дня надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження, в якій зазначає про обов'язок боржника подати декларацію про доходи та майно боржника, попереджає боржника про відповідальність за неподання такої декларації або внесення до неї завідомо неправдивих відомостей.

За рішенням немайнового характеру виконавець у постанові про відкриття виконавчого провадження зазначає про необхідність виконання боржником рішення протягом 10 робочих днів (крім рішень, що підлягають негайному виконанню) і попереджає боржника про примусове виконання рішення після закінчення встановленого строку зі стягненням з нього виконавчого збору і витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій [19].

Виконавчий документ, виданий на підставі рішення, яким надана відстрочка виконання, приймається державним або приватним виконавцем до виконання після закінчення строку відстрочки в межах строку, встановленого для пред'явлення цього виконавчого документа.

У випадку відкриття виконавчого провадження за виконавчим документом про конфіскацію майна, стягнення періодичних платежів, забезпечення позовних вимог або якщо рішення підлягає негайному виконанню, строк для самостійного виконання рішення не надається.

Копія постанови про відкриття виконавчого провадження не пізніше наступного робочого дня після дня її винесення направляється стягувачу та боржнику.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Закону України "Про виконавче провадження", виконавчі дії провадяться державним виконавцем за місцем проживання, перебування, роботи боржника або за місцезнаходженням його майна. Право вибору місця відкриття виконавчого провадження між кількома органами державної виконавчої служби, що можуть вчиняти виконавчі дії щодо

виконання рішення на території, на яку поширюються їхні функції, належить стягувачу [19].

З контексту статті випливає, що у відношенні юридичних осіб виконавчі дії державного виконавця можуть бути здійснені тільки за місцезнаходженням їх майна. Такий підхід не можна визнати обґрунтованим, оскільки, з огляду на специфіку деяких вимог, їх виконання можливе тільки за місцезнаходженням юридичної особи – тобто фактичним місцем ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку.

Зважаючи на це, ч. 1 ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження” пропонуємо викласти в такій редакції:

“Виконавчі дії провадяться державним виконавцем за місцем проживання, перебування/місцезнаходження, роботи боржника або за місцезнаходженням його майна. Право вибору місця відкриття виконавчого провадження між кількома органами державної виконавчої служби, що можуть вчиняти виконавчі дії щодо виконання рішення на території, на яку поширюються їхні функції, належить стягувачу.

Місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку”.

Виконання рішення, яке зобов’язує боржника вчинити певні дії, проводиться виконавцем за місцем здійснення таких дій.

У разі якщо в процесі виконавчого провадження виконавцем отримане документальне підтвердження про зміну або встановлення місця проживання, перебування або місцезнаходження боржника, його майна, місце його роботи на території, на яку не поширюються повноваження виконавця, і з’ясувалося, що майно боржника, на яке можна звернути стягнення, відсутнє на території, на яку поширюється компетенція державного виконавця, та з’ясувалося, що майно

боржника, на яке можна звернути стягнення, відсутнє на території, на яку поширюється компетенція виконавця, виконавець не пізніше наступного дня з моменту, коли йому стали відомі зазначені обставини, направляє виконавчий документ за новим місцем проживання боржника, місцем його роботи чи місцезнаходженням майна боржника, про що повідомляє стягувача.

Слід зазначити, що при розгляді заяви зацікавленої особи виконавець може відмовити у відкритті виконавчого провадження. Стаття 5 Закону України “Про виконавче провадження” наголошує: Приватний виконавець має право повернути виконавчий документ стягувачу без прийняття до виконання: 1) якщо на момент подачі стягувачем заяви про примусове виконання рішення кількість виконавчих документів за рішеннями про стягнення періодичних платежів, заробітної плати, заборгованості фізичних осіб з оплати житлово-комунальних послуг, поновлення на роботі перевищує 20 відсотків загальної кількості виконавчих документів, що перебувають на виконанні у приватного виконавця; 2) в інших випадках, передбачених законом [19].

Державний виконавець, приватний виконавець не може виконувати рішення, якщо: 1) боржником або стягувачем є сам виконавець, близькі йому особи (особи, які разом проживають, пов’язані спільним побутом і мають взаємні права та обов’язки з виконавцем (у тому числі особи, які разом проживають, але не перебувають у шлюбі), а також незалежно від зазначених умов - чоловік, дружина, батько, мати, вітчим, мачуха, син, дочка, пасинок, падчерка, рідний брат, рідна сестра, дід, баба, прадід, прабаба, внук, внучка, правнук, правнучка, зять, невістка, тесть, теща, свекор, свекруха, усиновлювач чи усиновлений, опікун чи піклувальник, особа, яка перебуває під опікою або піклуванням виконавця), пов’язані з ним особи; 2) боржником або стягувачем є особа, яка перебуває у трудових відносинах з таким виконавцем; 3) виконавець, близька йому особа або особа, яка перебуває з виконавцем у трудових відносинах, має реальний або потенційний конфлікт інтересів; 4) сума стягнення за виконавчим документом з урахуванням сум за виконавчими документами, що вже перебувають на виконанні у приватного виконавця,

перевищує мінімальний розмір страхової суми за договором страхування цивільно-правової відповідальності такого приватного виконавця” [19].

Отже, перелік підстав відмови у відкритті виконавчого провадження не є вичерпним. У законі можуть бути зазначені й інші обставини, які виключають здійснення виконавчого провадження. Так, у деяких інших випадках відмова у відкритті виконавчого провадження буде обґрунтованою, якщо: заява від імені стягувача подана особою, яка не має повноважень; стягувачу невідома адреса боржника або місцезнаходження майна; боржник або стягувач проходять строкову військову службу в Збройних Силах України; рішення, предмет реалізації, скасовано, або боржник вмер до вирішення питання про правонаступництво. На наш погляд, всі ці підстави доцільно варто включити у ст. 5 Закону України “Про виконавче провадження”.

Виконавець зобов’язаний прийняти до виконання виконавчий документ і відкрити виконавче провадження, якщо не минув строк пред’явлення його до примусового виконання. Виконавчі листи, судові накази, а також накази господарського суду можуть бути пред’явлені до виконання протягом одного року від дня, наступного після набрання рішенням законної сили чи закінчення строку, встановленому у разі відстрочки чи розстрочки виконання рішення, а в разі якщо судові рішення підлягає негайному виконанню – з наступного дня після його прийняття.

Відповідно до вимог ст. 12 Закону України “Про виконавче провадження” суд може поновити строк для пред’явлення до виконання лише того виконавчого документа, який було видано ним, як судом першої інстанції. По інших виконавчих документах пропущені строки поновленню не підлягають. Якщо суд визнає, що поважні причини для поновлення пропущеного строку для примусового виконання судового рішення відсутні, він має відмовити в задоволенні відповідної заяви стягувача.

Гарантією своєчасного виконання судових рішень, а, отже, і оперативного захисту порушених прав стягувача є строки здійснення виконавчого провадження.

Відповідно до ст. 13 Закону України “Про виконавче провадження”, виконавчі документи можуть бути пред’явлені до примусового виконання протягом трьох років, крім посвідчень комісій по трудових спорах та виконавчих документів, за якими стягувачем є держава або державний орган, які можуть бути пред’явлені до примусового виконання протягом трьох місяців. Виконавчий документ про стягнення періодичних платежів у справах про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок каліцтва чи іншого ушкодження здоров’я, втрати годувальника тощо може бути пред’явлено до виконання протягом усього періоду, на який присуджені платежі [19].

Строк здійснення виконавчого провадження не включає час відкладення провадження виконавчих дій або зупинення виконавчого провадження проведення експертизи чи оцінки майна, реалізації майна боржника, час перебування виконавчого документа на виконанні в адміністрації підприємства, установи чи організації, фізичної особи, фізичної особи – підприємця, які здійснюють відрахування із заробітної плати (заробітку), пенсії та інших доходів боржника.

За загальними правилами виконавчого провадження виконавець здійснює виконавчі дії по виконанню рішення до закінчення виконавчого провадження, а саме: повернення виконавчого документа стягувану у випадках, передбачених ст. 37 Закону України “Про виконавче провадження”; повернення виконавчого документа суду, відповідно до ст. 38 цього Закону і закінчення виконавчого провадження у випадках, передбачених ст. 39 цього Закону.

У процесі виконання рішень суду іноді виникають обставини, що перешкоджають розвитку процесу, викликають ускладнення у виконанні рішення або його зупинення. Такі ускладнення можливі у формі відстрочки, розстрочки, зміни або встановлення способу й порядку виконання, відкладення або зупинення виконання, закінчення виконавчого провадження, повернення виконавчого документа суду.

Відстрочка або розстрочка виконання рішення означає зміну строків

його практичної реалізації, що істотно зачіпає інтереси стягувача. Відстрочка – це відкладення виконання рішення на більше пізній строк, ніж це передбачено рішенням суду. У свою чергу, розстрочка являє собою поетапне виконання рішення у зазначені судом терміни. Здебільшого на практиці як підстави застосування механізму розстрочки вказуються відсутність коштів і цінностей, достатніх для задоволення вимог стягувача, наявність картотеки неоплачених документів, відсутність належного фінансування з державного бюджету тощо [85].

Згідно зі ст. 435 ЦПК України і ст. 33 Закону України “Про виконавче провадження”, суб’єктами права на звернення до суду із заявою про відстрочку або розстрочку виконання рішення є: - сторони (стягувач, боржник); - державний або приватний виконавець (за заявою сторін); - державний виконавець (за власною ініціативою).

Дещо по іншому регулює це питання ГПК України. Так, у ст. 331 ГПК України зазначається, що за заявою будь-якої зі сторін господарський суд, котрий розглядав справу в першій інстанції, може відстрочити або розстрочити виконання рішення, а за заявою стягувача чи виконавця, – встановити чи змінити спосіб або порядок його виконання. Як можна помітити, наведене положення не передбачає можливості відстрочення або розстрочення виконання рішення господарського суду безпосередньо за заявою виконавця. Виконавець може лише клопотати про заміну раніше визначеного способу виконання судового рішення.

З нашої точки зору, такий підхід не достатньо добре корелюється як з положеннями Закону України “Про виконавче провадження”, так і з сучасною практикою примусового виконання судових рішень. У зв’язку з цим вважаємо необхідним доповнити ст. 331 ГПК України вказівкою на те, що, крім стягувача і боржника, правом на звернення до суду із заявою про відстрочку або розстрочку виконання рішення наділяються також державні і приватні виконавці.

На підставі п. 6 ст. 34 Закону України “Про виконавче провадження”,

виконавче провадження підлягає обов'язковому зупиненню при наданні судом, що видав виконавчий документ, відстрочки виконання рішення. Водночас, у разі надання розстрочки виконання рішення, виконавець не має права зупиняти виконавче провадження, так само, як і не має права стягнути з боржника всю суму боргу.

На практиці це часто призводить до того, що з причин, незалежних від виконавця, фактично порушуються строки виконавчого провадження. Адже в постанові про стягнення виконавчого збору неможливо чітко визначити суму, що підлягає стягненню (або в повному обсязі, або пропорційно до суми, несплаченої боржником). Крім того, Законом України "Про виконавче провадження" взагалі не визначені особливості примусового виконання розстроченого виконанням рішення суду.

З нашої точки зору, у цьому випадку варто керуватися загальними правилами примусового виконання судових та адміністративних рішень. Компетенція виконавця в примусовому виконанні рішення, щодо якого була надана розстрочка, повинна обмежуватись контролем за виконанням боржником графіка погашення боргу, встановленого судом. У разі недотримання боржником цього графіка, виконавець повинен здійснювати примусове стягнення і нарахування примусового збору лише на ту суму, що не виплачена боржником в порушення встановлених строків.

До загальних правил примусового виконання судових рішень відноситься зміна способу і порядку їх виконання. Потреба в зміні способу і порядку виконання виникає, коли з'явилася яка-небудь обставина, що ускладнює виконання рішення. Така необхідність настає тоді, коли відповідно до встановленого судом порядку виконання неможливо здійснити стягнення внаслідок відсутності, знецінювання об'єкта стягнення або в силу інших обставин.

Згідно зі ст. 435 ЦПК України та ст. 331 ГПК України вирішення питання про спосіб і порядок виконання рішення суду покладено на суд, який видав виконавчий документ. За наявності обставин, що ускладнюють виконання

рішення або роблять його неможливим, суд за власною ініціативою, за заявою стягувача або за заявою виконавця, може змінити спосіб та порядок виконання рішення, ухвали, постанови [62;].

При достатній простоті даного інституту і у зв'язку з недостатнім його регулюванням виникають чимало помилок, які створюють для сторін утруднення при виконанні судового рішення. Це такі помилки як відсутність підстав застосування (відмови в застосуванні) даного інституту, роз'яснень змісту понять “спосіб” і “порядок” виконання рішення суду. Наслідком цього є можливість суду вийти за рамки раніше ухваленого рішення, змінити правове положення сторін і підмінити як фактичні, так і юридичні наслідки. А в підсумку замість зміни порядку і способу виконання суд може допустити винесення нового рішення між тими самими сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав при наявності рішення, яке набрало законної сили. Мають місце й проблеми щодо відстрочки або розстрочки і при виконанні рішень господарського суду.

При задоволенні відповідних заяв суд постановляє ухвалу про зміну способу і порядку виконання рішення. Однак, будь-яка заміна способу і порядку виконання рішення суду, яке набрало законної сили, в рамках виконавчого провадження цим же судом, приведе до зміни предмета позову, результатом розгляду якого в зазначений термін не виконуються боржником. Наслідком цього є самостійна зміна судом позовних вимог, тобто винесення іншого рішення і одночасно порушуються властивості законної сили судового рішення – незмінність і виключність.

У підсумку складається така ситуація: якщо боржник добровільно в зазначений строк рішення суду не виконав, виконавець вправі тільки констатувати це невиконання у своєму акті, оскільки ніхто інший, крім боржника, ці дії вчинити не може. Спонукати боржника вчинити інші, не передбачені в рішенні суду дії неможливо, адже це порушить межі первісних позовних вимог позивача і суб'єктивні межі законної сили рішення суду.

У випадку невиконання боржником дій, передбачених рішенням суду в

строк для добровільного його виконання, стягувачу залишається сподіватися тільки на дієвість штрафів, які застосовуються до боржника на підставі ст. 75 Закону України “Про виконавче провадження” [19]. Отже, не коректно говорити про можливість і правомірність застосування заміни способу й порядку виконання у випадку, коли не виконується рішення суду, що зобов’язує боржника вчинити певні дії, не пов’язані з передачею майна або стягненням грошових коштів.

На наш погляд, варто підтримати тих авторів, які вважають, що для вирішення цієї проблеми стягувачу необхідно звернутися до суду з новою позовною заявою про стягнення з боржника шкоди (збитків), заподіяних невиконанням рішення суду [Lxxiv, с. 39].

Щодо можливості стягувача самому вчинити певні дії, при невиконанні їх боржником у зазначений строк, то вона виникає тільки в тому випадку, якщо відповідні вимоги були заявлені позивачем у позовній заяві або в процесі розгляду справи судом. У цьому зв’язку слід зазначити, що в даній ситуації змінити відповідно спосіб і порядок виконання рішення, якщо такої вказівки в позовних вимогах і в рішенні не було, суд не може, не змінивши сутність рішення.

До загальних правил виконавчого провадження відносяться дії виконавця, пов’язані з відкладенням виконавчих дій. Під відкладенням виконавчих дій розуміється їхнє перенесення на новий строк, нову дату. При наявності обставин, що перешкоджають провадженню виконавчих дій, або у разі несвоєчасного одержання сторонами документів виконавчого провадження, внаслідок чого вони були позбавлені можливості скористатися правами, виконавець може відкласти виконавчі дії за заявою стягувача чи боржника або з власної ініціативи на строк до 10 робочих днів.

Постанова державного виконавця про відкладення провадження виконавчих дій може бути оскаржена у 3-денний строк в порядку, встановленому законом [19]. Виходячи зі змісту цієї норми, незалежно від суб’єктів, які є ініціаторами відкладення здійснення виконавчих дій, воно може

бути здійснене тільки виконавцем.

Зупинення виконавчих дій також відноситься до загальних правил виконавчого провадження. На відміну від відкладення виконавчих дій, супинення виконавчого провадження – це перерва у виконавчих діях на невизначений строк. Залежно від характеру обставин, що перешкоджають виконанню рішення суду, супинення виконавчого провадження, супинення може бути обов'язковим і факультативним.

Виконавче провадження підлягає обов'язковому супиненню у разі: проходження боржником військової служби; супинення судом стягнення на підставі виконавчого документа; супинення судом реалізації арештованого майна у разі відсутності іншого майна боржника, на яке може бути звернено стягнення; порушення господарським судом провадження у справі про банкрутство боржника; звернення виконавця та/або заінтересованої особи до суду із заявою про заміну вибулої сторони правонаступником; надання судом, який видав виконавчий документ, відстрочки виконання рішення; включення підприємства паливно-енергетичного комплексу до Реєстру підприємств паливно-енергетичного комплексу, які беруть участь у процедурі погашення заборгованості, яка виникла внаслідок розрахунків за енергоносії; затвердження плану санації боржника до порушення провадження у справі про банкрутство; надіслання виконавчого документа до центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів та з інших обставин, передбачених ст. 34 Закону України “Про виконавче провадження”, перелік яких є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає [19].

Про супинення виконавчого провадження виконавець виносить вмотивовану постанову з вищевказаних підстав. Постанова про обов'язкове супинення виконавчого провадження, виноситься не пізніше наступного робочого дня, коли йому стало відомо про такі обставини.

Від дня винесення постанови про супинення виконавчого провадження до дня винесення постанови про його відновлення, виконавчі дії не

здійснюються. У період зупинення виконавчого провадження виконавець може вирішувати лише питання, які носять організаційний характер: звертатися до суду за роз'ясненням рішення, якщо воно є неясним; звертатися до суду із заявою про відстрочку або розстрочку виконання, зміну способу і порядку його виконання; звертатися до суду з поданням про визначення порядку подальшого виконання рішення про виселення боржника з наданням іншого житлового приміщення; вирішувати через суд питання про вселення стягувача у житлове приміщення, якщо перешкоди проживанню стягувача в певнім приміщенні створює не боржник, а третя особа; вживати заходів щодо розшуку боржника або його майна [Lxxv, с. 113].

Зупинення виконавчого провадження не впливає ні на статус арештованого майна боржника, ні на законність процесуальних рішень і дій виконавця, проведені ним до винесення постанови про зупинення виконавчого провадження. У разі передачі арештованого майна на реалізацію, копія постанови про зупинення виконавчого провадження так само направляється в спеціалізовану торговельну організацію, яка здійснює реалізацію майна боржника, з метою попередження відчуження майна боржника.

До загальних правил виконавчого провадження відносяться дії, спрямовані на завершення виконавчого провадження. Завершення виконавчого провадження поєднує в собі дві процедури: повернення виконавчого документа стягувачу і закінчення виконавчого провадження.

Законом України “Про виконавче провадження” передбачені випадки повернення виконавчого документа стягувачу, якщо стягнення ще не здійснювалося або здійснено частково. Таким чином, повернення виконавчого документа стягувачу – це закінчення провадження у справі без виконання рішення суду, але зі збереженням можливості відновлення виконання в майбутньому. Виконавчий документ повертається стягувачу у разі якщо: стягувач подав письмову заяву про повернення виконавчого документа; у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними; стягувач

відмовився залишити за собою майно боржника, нереалізоване під час виконання рішення, за відсутності іншого майна, на яке можливо звернути стягнення; стягувач перешкоджає проведенню виконавчих дій або не здійснив авансування витрат виконавчого провадження; у результаті вжитих виконавцем заходів неможливо встановити особу боржника, з'ясувати місцезнаходження боржника - юридичної особи, місце проживання, перебування боржника - фізичної особи; у боржника відсутнє визначене виконавчим документом майно, яке він за виконавчим документом повинен передати стягувачу в натурі, а також в інших випадках, передбачених ст. 37 Закону України «Про виконавче провадження» [19]. У всіх цих випадках виконавець складає акт.

При поверненні виконавчого документа стягувачу необхідно враховувати, що підставою для повернення виконавчого документа є встановлення безпосередньо у Законі заборони звертати стягнення на окреме майно чи кошти боржника. Якщо заборона впливає із норми закону, наприклад, така заборона встановлена судом, який відповідно до закону має право заборонити звернення стягнення на майно боржника, необхідно керуватися п. 2 ч. 1 ст. 37 Закону (п. 3.20 Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5) [76].

За загальним правилом, повернення виконавчого документа стягувачу не є перешкодою для нового пред'явлення зазначеного документа до виконання в межах строку виконавчої давності, встановлених ст. 12 Закону України «Про виконавче провадження». Повернення стягувачу виконавчого документа за його заявою розцінюється законом як відмова від стягнення, а тому і не може прийматися державним виконавцем до повторного примусового виконання. Про повернення виконавчого документу й авансового внеску стягувачу виконавець виносить постанову, яка може бути оскаржена до суду в 10-денний строк.

Згідно зі ст. 39 Закону України «Про виконавче провадження», виконавче провадження підлягає закінченню у разі: - визнання судом відмови

стягувача від примусового виконання судового рішення; - затвердження (визнання) судом мирової угоди, укладеної сторонами у процесі виконання рішення; - припинення юридичної особи - сторони виконавчого провадження, якщо виконання її обов'язків чи вимог у виконавчому провадженні не допускає правонаступництва; - смерті, оголошення померлим або визнання безвісно відсутнім стягувача чи боржника; - прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку-боржника; - скасування рішення, на підставі якого виданий виконавчий документ, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню; - письмової відмови стягувача від одержання предметів, вилучених у боржника або знищення речі, що має бути передана стягувачу в натурі або оплатно вилучена; - закінчення строку, передбаченого законом для відповідного виду стягнення; - визнання боржника банкрутом; - фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом; - повернення виконавчого документа без виконання на вимогу суду або іншого органу (посадової особи), який видав виконавчий документ; - надіслання виконавчого документа до суду, який його видав; - якщо рішення фактично виконано під час виконання рішення Європейського суду з прав людини та з інших підстав, передбачених цією статтею [19].

Перелік підстав, при наявності яких виконавче провадження закінчується, є вичерпним і розширювальному тлумаченню не підлягає. Проте є випадки, коли потреба в закінченні виконавчого провадження є, але немає для цього правової основи. Так, сторони виконавчого провадження нерідко звертаються до виконавця із проханням зробити залік однорідних зустрічних вимог, наприклад, якщо обидві сторони виконавчого провадження мають рішення суду про стягнення один із одного грошових коштів. У ст. 601 ЦК України зазначено, що зобов'язання припиняється зарахуванням зустрічних однорідних вимог, строк виконання яких настав, а також вимог, строк виконання яких не встановлений або визначений моментом пред'явлення вимог. У цьому випадку виконавець відшукує можливість винесення постанови про

закінчення виконавчого провадження, оскільки така підстава не передбачена ст. 39 Закону України “Про виконавче провадження”. У зв’язку із цим ч. 1 цієї статті, на наш погляд, повинна бути доповнена пунктом 17 такого змісту: *“заліку зустрічних вимог (ст. 601 ЦК України)”*.

Про закінчення виконавчого провадження виконавець вносить постанову з обов’язковим мотивуванням підстав її винесення.

За загальним правилом рішення, дії або бездіяльність виконавця можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до суду, який видав виконавчий документ.

Рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), у тому числі постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до відповідного адміністративного суду в порядку, передбаченому законом.

Крім того, рішення, дії або бездіяльність державного виконавця також можуть бути оскаржені стягувачем та іншими учасниками виконавчого провадження (крім боржника) до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець. У свою чергу, рішення, дії та бездіяльність начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, можуть бути оскаржені до керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня [19].

Стаття 40 Закону України “Про виконавче провадження” передбачає наслідки завершення виконавчого провадження, зокрема, припиняється дія арешту майна боржника, скасовуються інші здійснені виконавцем заходи примусового виконання рішення, а також відбуваються інші дії, необхідні у зв’язку із завершенням виконавчого провадження. Водночас, у практиці виконання судових рішень досить поширена ситуація, коли за ухвалою судді про забезпечення позову державний виконавець повинен накласти арешт на

певне майно боржника і заборонити його відчуження [19]. Після акту опису й арешту майна боржника або винесення постанови про арешт цього майна, державний виконавець вносить постанову про закінчення виконавчого провадження на підставі п. 9 ст. 39 Закону України “Про виконавче провадження”, оскільки повністю і фактично виконано резолютивну частину ухвали суду про забезпечення позову.

У ст. 40 цього ж Закону зазначено, що у випадку закінчення виконавчого провадження з підстав, передбачених ст. 39, припиняється дія арешту майна боржника. Крім того, виконавець згідно з ч. 2 ст. 40 Закону зобов’язаний вказати в постанові про закінчення виконавчого провадження, про скасування арешту, накладеного на майно боржника. При такому законодавчому вирішенні питання щодо забезпечення позову без врахування наслідків завершення виконавчого провадження стає неможливим їх фактичне виконання, оскільки з винесенням постанови про закінчення виконання, арешт на майно боржника автоматично скасовується.

У зв’язку з вищевикладеним ст. 40 Закону України “Про виконавче провадження” варто доповнити частиною четвертою такого змісту: “Наслідки завершення виконавчого провадження не поширюються на виконання ухвали суду про накладення арешту на майно боржника з метою забезпечення позову. Питання про скасування арешту, накладеного на майно боржника, вирішується виключно судом”.

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В ОКРЕМИХ КАТЕГОРІЯХ СПРАВ

2.1. Виконавче провадження щодо виконання рішень майнового характеру

На сучасному етапі розвитку системи виконавчого провадження важливі аспекти примусового звернення стягнення на майно боржника регламентуються досить широким колом законодавчих і підзаконних нормативно-правових актів: Законом України “Про виконавче провадження”, Цивільним процесуальним Кодексом України, Податковим кодексом України, Законом України “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень”, Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127 “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень”, Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 року № 512/5 “Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень” та іншими [19; 62; lxxvi; lxxvii; lxxviii; lxxix]. Така розгалуженість системи нормативно-правового регулювання потребує від учасників виконавчого провадження (особливо, від

державних і приватних виконавців) комплексного підходу до їх аналізу та застосування в ході виконання судових та адміністративних рішень

Як свідчить правозастосовна практика, переважна більшість випадків примусового виконання судових або адміністративних рішень стосуються справ майнового характеру, тобто справ про порушення майнового права. З метою примусового виконання рішень майнового характеру в рамках виконавчого провадження здійснюється комплекс специфічних заходів. Найбільш поширеним з них є звернення стягнення на майно боржника, яке полягає в його арешті, вилученні та примусовій реалізації. Без перебільшення можна констатувати, що звернення стягнення на майно боржника треба віднести до найдієвіших та найефективніших способів примусового виконання рішень судів та інших органів.

Так, за даними ДВС України у 2014-2015 роках звернення стягнень на майно боржника здійснювалось у 13256 та 13765 справах відповідно, що свідчить про суттєве місце звернення стягнення на майно боржника у порівнянні з іншими видами заходів примусового виконання рішень майнового характеру [lxxx; lxxxi]. Сьогодні (станом на 1.02.2018 року) узагальнений облік з питань примусового виконання судових та адміністративних рішень не здійснюється, що обумовлено інтеграцією Державної виконавчої служби в структуру Міністерства юстиції України та скороченням її аналітичних підрозділів.

Тим не менш про велику питому вагу стягнень на майно боржників можна судити з офіційної доповіді заступника Міністра юстиції С. Шкляра про результати роботи виконавчої служби у 2017 році, оприлюдненої на сайті Мін'юсту. Як випливає з доповіді, за звітний період органами ДВС у рамках примусової реалізації майнових рішень було стягнуто до Державного бюджету понад 1,3 млрд грн, що становить понад 60% від загальної суми стягнутих коштів [lxxxii]. Аналогічні показники спостерігаються в діяльності окремих територіальних органів ДВС. Так, за даними Головного територіального управління юстиції в Полтавській області, протягом 2017 року територіальними органами ДВС за рахунок реалізації арештованого та конфіскованого майна було

стягнуто 21.227 тис. грн. (тобто, понад 63% від стягнутих коштів [Ixxxiii]).

Слід зазначити, що інколи навіть тільки спроби звернути стягнення на майно боржника мають достатній позитивний ефект впливу на боржника. У значній кількості випадків сума боргу боржником добровільно сплачується та необхідність провадження подальших виконавчих дій по реалізації майна відпадає.

Аналіз положень Закону України “Про виконавче провадження” та ЦПК України свідчить, що застосування стягнення на майно боржника можливе з урахуванням наступних умов:

1) стягнення на майно боржника звертається у разі відсутності у боржника готівкових коштів, коштів та інших цінностей, достатніх для задоволення вимог стягувача боржника у гривнях та іноземній валюті, інших цінностей, у тому числі коштів на рахунках і вкладах боржника у банках та інших фінансових установах, на рахунках в цінних паперах у депозитаріях цінних паперів;

2) стягнення на майно боржника звертається в розмірах і обсягах, потрібних для виконання за виконавчими документами, з урахуванням стягнення виконавчого збору, витрат на проведення виконавчих дій, штрафів, накладених на боржника під час виконавчого провадження;

4) у разі якщо боржник володіє майном спільно з іншими особами, стягнення звертається на його частку, що визначається судом за поданням державного або приватного виконавця;

5) у разі якщо сума, що підлягає стягненню за виконавчим провадженням не перевищує десяти розмірів мінімальної заробітної плати, звернення стягнення на єдине житло боржника та земельну ділянку, на якій розташоване це житло, не здійснюється. У такому разі державний виконавець зобов'язаний вжити всіх заходів для виконання рішення за рахунок іншого майна боржника;

б) звернення стягнення на будинок, квартиру, інше приміщення, земельну ділянку, що є нерухомим майном, провадиться у разі відсутності в боржника достатніх коштів чи рухомого майна;

7) боржник має право вказати ті види майна чи предмети, на які необхідно

звернути стягнення у першу чергу, хоча остаточно черговість стягнення на кошти та інше майно боржника визначає державний або приватний виконавець;

8) боржник має право визнати черговість реалізації майна, на яке накладено арешт, якщо це не впливає на результативність виконання;

9) звернення стягнення на майно боржника поширюється також на те майно, яке перебуває в інших осіб, але належить боржнику [19; 62].

При дотриманні зазначених умов слід враховувати обмеження щодо звернення стягнення на окремі види майна та предмети, що належать боржникові на праві власності або є його часткою у спільній власності, необхідні для боржника, членів його сім'ї та осіб, які перебувають на його утриманні, перелік яких визначено законодавством.

Звернення стягнення на майно боржника полягає в застосуванні державними або приватними виконавцями таких заходів забезпечення його виконання: 1) його виявлення; 2) опис та арешт, вилучення; 3) оцінка і примусова реалізація [19].

Слід зазначити, що залежно від типу майна (рухоме чи нерухоме) конкретні способи його виявлення та до звернення можуть бути різними. Стаття 181 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) містить легальні поняття нерухомих та рухомих речей [lxxxiv]. До нерухомих речей (нерухоме майно, нерухомість) належать земельні ділянки, а також об'єкти, розташовані на земельній ділянці, переміщення яких є неможливим без їх знецінення та зміни їх призначення (будинки, квартири, гаражі, склади, виробничі споруди). Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації. Рухомими речами є речі, які можна вільно переміщувати у просторі (побутова техніка, автомобілі, одяг).

Початковою дією при зверненні стягнення на майно боржника є його виявлення, якщо воно не було описане на забезпечення виконання рішення суду. Способи виявлення майна можуть бути різні, але серед них важливе значення має реалізація виконавцем наданого йому права здійснювати окремі заходи

примусу, а саме: входити до приміщень і сховищ, що належать боржникам або зайняті ними, провадити огляд зазначених приміщень і сховищ, примусово відкривати їх в установленому порядку, опечатувати ці приміщення і сховища, а також одержувати від інших осіб необхідні для проведення виконавчих дій пояснення, довідки, іншу інформацію.

Виявленню майна сприяє особиста участь у проведенні виконавчих дій стягувача та залучених до провадження представників поліції, органів опіки і піклування, інших органів і установ.

Шляхи виявлення майна боржника можуть полягати у вчиненні державним або приватним виконавцем таких дій: подання запитів до відповідних органів (Державної фіскальної служби України, Центрів надання послуг у сфері безпеки дорожнього руху, Державної реєстраційної служби Мініюсту тощо); перевірки майнового стану за місцем проживання боржника; перевірки майнового стану в інших місцях, де може знаходитися майно боржника (зокрема, на дачі чи в гаражі фізичної особи; в складських приміщеннях, орендованих юридичною особою-боржником).

При цьому виконавець має право одержувати безоплатно від державних органів, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, посадових осіб, сторін та інших учасників виконавчого провадження необхідні для проведення виконавчих дій пояснення, довідки та іншу інформацію, в тому числі конфіденційну. Відповідне право закріплене у ст. 18 Закону України від 02.06.2016 № 1404-VIII, “Про виконавче провадження” [19]. Виходячи з цього, неможливо окреслити все коло заходів для виявлення майна боржника. Пов’язано це з тим, що кожне виконавче провадження є унікальним. Тому й майно можна виявити різними способами в будь-якому місці.

Досить дієвими є бесіди зі стягувачем та боржником, сусідами останнього (по житлу, гаражу), колегами по роботі тощо. Такі бесіди не можуть бути примусовими, вони мають виключно добровільний характер. При цьому інформація, отримана виконавцем, не може вважатися абсолютно достовірною. Вона підлягає обов’язковій перевірці, зокрема, шляхом виїзду за вказаною

адресою для безпосереднього виявлення майна. Законодавчо неможливо передбачити всі життєві ситуації, які можуть виникати в практиці виконавця. Зважаючи на це, йому надається певна процесуальна свобода для прийняття найбільш вдалого щодо ситуації, яка склалася, рішення.

Результати опитування виконавців, проведеного вітчизняним вченим С.П.Корнейчуком, засвідчили, що найчастіше майно боржника виявляється шляхом подання запитів до відповідних органів (Державної фіскальної служби України, Центрів надання послуг у сфері безпеки дорожнього руху, Державної реєстраційної служби Мініюсту тощо). Крім того, ефективними способами встановлення майна боржника було визнано: перевірку майнового стану боржника за місцем проживання або в інших місцях (зокрема, на дачі чи в гаражі фізичної особи; в складських приміщеннях, орендованих юридичною особою-боржником), а також проведення бесід зі стягувачем та боржником, сусідами останнього (по житлу, гаражу, дачі), колегами по роботі тощо [lxxxv, с. 64].

Особливості звернення стягнення на рухоме майно полягають у тому, що воно, як правило, ніде не зареєстроване. Єдиний виняток становлять транспортні засоби. Виявлення зареєстрованих на боржнику транспортних засобів виконавцем здійснюється шляхом доступу до Національної автоматизованої інформаційної системи Департаменту превентивної діяльності (НАІС ДПД) Національної поліції України, який надається відповідно до спільного наказу МВС України та Міністерства юстиції України від 08.10.2012 № 1480/5/868 “Про організацію роботи щодо інформаційної взаємодії Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України та Державної виконавчої служби України” [lxxxvi].

В інших випадках рухоме майно на практиці виявляється шляхом виїзду виконавця на місце проживання (якщо боржником є фізична особа) або місцем знаходження (якщо боржником є юридична особа) з метою перевірки майнового стану боржника.

Відповідно до Закону України “Про виконавче провадження”, виконавець має право безперешкодного входження в приміщення боржника, або в

приміщення, де знаходиться майно, що йому належить. Але на практиці застосування цієї норми суттєво ускладнене. Пов'язано це з тим, що відповідно до статті 30 Конституції України кожному громадянину гарантована недоторканість житла: не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду [55].

Що стосується звернення стягнення на майно боржника, то Конституційний суд України визначив, що питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника - фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи за поданням державного виконавця [55]. Але, як неважко помітити, в даному рішенні мова йде про примусове вилучення вже виявленого майна. Що ж стосується проникнення в житло для його виявлення, то відповідного права закон виконавцю не надає.

Отже, виконавець отримує змогу увійти до житлового приміщення боржника, як правило, лише за згоди останнього. Для примусового входження потрібне вмотивоване рішення суду. Хоча в окремих випадках, зокрема, якщо виконавець виконує рішення суду про стягнення суми заборгованості, таке рішення йому може бути надане.

Під час проведення перевірки майнового стану боржника для здійснення опису майна, або складання акту про відсутність майна у боржника слід залучати понятих. Порядок залучення понятих до провадження виконавчих дій врегульовано ст. 22 Закону України "Про виконавче провадження". При цьому будь-які виконавчі дії можуть провадитися у присутності понятих, але є випадки коли їх присутність є обов'язковою, зокрема при вчиненні виконавчих дій, пов'язаних із: примусовим входженням до нежилых приміщень і сховищ, в яких зберігається майно боржника або майно стягувача, яке має бути повернуте йому в натурі; примусовим входженням до жилих будинків, квартир для забезпечення примусового виселення та вселення в них; примусовим входженням до будинків,

квартир та інших приміщень, в яких знаходиться дитина, яка має бути передана іншим особам відповідно до рішення суду; при проведенні огляду, арешту, вилучення і передачі майна.

Щодо виявлення майна, яке перебуває під заставою, то відомості про заставу нерухомого майна можна отримати з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, до якого вносяться відомості про зареєстровані речові права на нерухоме майно та їх обтяження. Натомість, відомості про заставу рухомого майна за договорами застави, посвідченими в нотаріальному порядку, а також інші відомості про заставу рухомого майна можна отримати у держателя Державного реєстру застав рухомого майна у відповідних обласних відділах Державної реєстраційної служби України. Відомості про заставу рухомого майна за договорами застави, які не посвідчуються у нотаріальному порядку, можна отримати тільки ознайомившись зі змістом таких договорів, оскільки відомості про них не вносяться до Державного реєстру [76; lxxxvii].

Певну специфіку має порядок звернення стягнення на майно боржника-юридичної особи. У таких випадках виконавець може звернути стягнення на кошти, що перебувають у касах або інших сховищах боржника, а також у банках чи інших фінансових установах. Інформацію про рахунки боржника він отримує в органах доходів і зборів або в інших органах, підприємствах, установах та організаціях, а також з повідомлень стягувача.

У разі відсутності у боржника-юридичної особи коштів, достатніх для покриття заборгованості, стягнення звертається на інше майно, належне боржникові-юридичній особі на праві власності або закріплене за ним (за винятком майна, виключеного з обороту або обмежуваного в обороті) незалежно від того, хто фактично використовує це майно.

Якщо мова йде про податковий борг, який виник за операціями, що виконувалися в межах договорів про спільну діяльність, у податкову заставу передається майно платника податків, відповідального за перерахування податків до бюджету та/або майно, яке є результатом спільної діяльності платників податків. У разі недостатності майна такого платника податків у

податкову заставу передається майно інших учасників договору про спільну діяльність, пропорційно їх внеску в спільну діяльність [76, ст. 89].

На зазначене майно накладається арешт. Відповідне рішення оформлюється постановою державного або приватного виконавця, а у разі забезпечення податкового боргу рішення про адміністративний арешт майна приймає керівник (його заступник або уповноважена особа) відповідного органу ДФС України.

Арештоване майно реалізується в такій черговості: у першу чергу – майно, яке безпосередньо не використовується у виробництві (цінні папери, кошти на депозитних та інших рахунках боржника, валютні цінності, легковий автотранспорт, предмети дизайну офісів та інше майно, готова продукція (товари); у другу чергу – інші матеріальні цінності, які безпосередньо не використовуються у виробництві; у третю чергу - об'єкти нерухомого майна, верстати, обладнання, інші основні засоби, а також сировина і матеріали, призначені для здійснення виробництва [lxxxviii, с.181-185]. У разі накладення арешту на майно третьої черги, що належить боржнику-юридичній особі, виконавець у 3-денний строк повідомляє власника або уповноважений ним орган, до сфери управління якого належить майно, та у разі необхідності – Фонд державного майна України (далі - ФДМУ) про накладення арешту на майно боржника-юридичної особи, а також дані про склад і вартість майна, на яке накладено арешт, і про розмір вимог стягувача.

Якщо арешт накладається на майно тих підприємств, які мають стратегічне значення для державної та економічної безпеки, виконавець у 3-денний строк повідомляє ФДМУ про такий арешт, інформує його про склад і вартість арештованого майна, а також про розмір вимог стягувача. У разі отримання від ФДМУ або органу, у віданні якого перебуває підприємство-боржник, повідомлення щодо порушення справи про банкрутство боржника, виконавець має право звернутися до суду із заявою про відстрочку виконання рішення.

Слід пам'ятати, що відповідно до Закону України “Про введення мораторію на примусову реалізацію майна” від 29 листопада 2001 року № 2864-

III в Україні встановлено мораторій на застосування примусової реалізації майна державних підприємств та господарських товариств, частка держави у статутних фондах яких становить 25 відсотків і більше [Ixxxix]. Разом з тим, дія мораторію не поширюється на примусову реалізацію майна з метою погашення заборгованості перед НАК “Нафтогаз України” та її дочірніми підприємствами, які здійснюють постачання природного газу.*

Отже, якщо господарським судом було порушено справу про банкрутство боржника, а на вимогу стягувача поширюється дія запровадженого судом мораторію, державний або приватний виконавець зупиняє вчинення виконавчих дій на підставі ст. 34 Закону України “Про виконавче провадження” [76].

У випадку, коли сума коштів, отримана від продажу майна комунального підприємства, внесеного в податкову заставу, не покриває податкового боргу та витрат на проведення публічних торгів, а також за відсутності в нього майна, яке підлягає внесенню в податкову заставу та відчуженню, контролюючий орган повинен звернутися до органу виконавчої влади чи місцевого самоврядування, у віданні якого перебуває таке підприємство, з клопотанням про: а) виділення коштів місцевого бюджету для сплати боргу; б) схвалення плану досудової санації боржника, якою передбачено погашення податкового боргу; в) ліквідацію платника податків (зокрема, про створення ліквідаційної комісії); г) оголошення банкрутства платника податків.

Якщо ж податковим боржником є державне (в т.ч. казенне) підприємство, яке не підлягає приватизації, то в аналогічній ситуації контролюючий орган може клопотати перед уповноваженим органом виконавчої влади про: компенсацію податкового боргу за рахунок бюджетних коштів, призначених для утримання цього органу; досудову санацію платника податків за рахунок держбюджетних коштів; ліквідацію платника податків; виключення податкового боржника з переліку об’єктів, які не підлягають приватизації (таке рішення дає змогу порушити справу про банкрутство) [76, ст. 96].

Існують особливості примусового звернення стягнення на нерухоме майно боржника, які полягають в наступному. Відповідно до чинного законодавства,

звернення стягнення на об'єкти нерухомого майна здійснюється у разі відсутності в боржника достатніх коштів чи рухомого майна. При цьому, в першу чергу, звертається стягнення на окрему від будинку земельну ділянку, інше приміщення, що належать боржнику. В останню чергу звертається стягнення на житловий будинок чи квартиру, в якому фактично проживає боржник [хс, с.210-214; хсі, с. 253-261].

Аналітичні дані діяльності Державної виконавчої служби свідчать, що звернення стягнення на нерухоме майно раніше здійснювалось не так вже й часто з огляду на складність виявлення такого майна або ж у зв'язку з його відсутністю в боржника. Тим не менш, з часом кількість подібних звернень зростає, не в останню чергу завдяки покращенню роботи Реєстрів нерухомого майна та посиленню взаємодії державних і приватних виконавців та реєстраційними підрозділами Міністерства юстиції України [80; 81; 82].

Відповідно до ч. 3 ст. 50 Закону України “Про виконавче провадження”, при зверненні стягнення на будинок, квартиру, земельну ділянку чи інше нерухоме майно, державний або приватний виконавець шляхом подання запиту з'ясовує в реєстраційних органах інформацію про належність майна боржнику, а також про наявність чи відсутність його арешту. У свою чергу, в п. 9 Інструкції з організації примусового виконання рішень (затверджена наказом Міністерства юстиції України від 30.09.2016 № 2832/5) зазначено, що запит виконавця є письмовим документом, обов'язковим для виконання всіма органами, установами, організаціями, посадовими особами і фізичними особами в частині надання документів, необхідних для здійснення виконавчого повноваження та вчинення інших дій, необхідних для виконання рішення [76].

Але в сучасній практиці примусового виконання майнових рішень ця процедура є значно простішою. Вона здійснюється шляхом безпосереднього доступу виконавців до відповідних державних реєстрів (Реєстру прав власності на нерухоме майно, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, Державного реєстру іпотек). Так, відповідно до п.1 Порядку доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно, затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 №1127, інформація з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно надається приватним виконавцям в електронній формі шляхом забезпечення безпосереднього доступу до реєстру, за умови ідентифікації його особи за допомогою електронного цифрового підпису [78]. У свою чергу, державні виконавці мають аналогічний доступ до цього та інших реєстрів нерухомості на підставі Закону України “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень” та Порядку надання ідентифікаторів доступу до Єдиних та Державних реєстрів, держателем яких є Міністерство юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 15 грудня 2015 року № 2586/5 [76; хсіі].

На наш погляд, положення щодо використання державними та приватними виконавцями інформації державних реєстрів для з’ясування належності майна боржнику на праві власності, повинна знайти відображення у ст. 50 Закону України “Про виконавче провадження”.

Як зазначалося вище, у випадку виявлення майна, достатнього для здійснення виконавчого провадження, виконавець застосовує такий захід адміністративного примусу як арешт майна, який полягає у проведенні його опису, оголошенні заборони розпоряджатися ним, а за потреби – в обмеженні права користування майном чи його вилученні у боржника та передачі на зберігання іншим особам.

Арешт майна застосовується з метою: 1) забезпечення збереження майна боржника, що підлягає подальшій передачі стягувачу або реалізації; 2) виконання рішення про конфіскацію майна; 3) виконання ухвали суду про накладення арешту на майно, що належить відповідачу і знаходиться у нього чи інших осіб, зокрема ухвали суду про забезпечення позову.

Існують певні особливості арешту окремих видів майна. Вони полягають у наступному. По-перше, виявлені під час опису цінні папери, ювелірні та інші побутові вироби із золота, срібла, платини і металів платинової групи, дорогоцінного каміння і перлів, а також лом і окремі частини таких виробів, на які накладено арешт, підлягають обов’язковому вилученню і не пізніше

наступного робочого дня передаються на зберігання установам Національного банку України, які зобов'язані прийняти їх на безоплатній основі.

Питання накладення арешту на цінні папери регламентуються “Порядком накладення арешту на цінні папери”, який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 22 вересня 1999 р. № 1774 [хсііі]. Відповідно до цього Порядку, арешт може бути накладений на будь-які цінні папери, незалежно від їхнього виду, форми випуску та кількості власників. При арешті іменних цінних паперів у документарній формі копія постанови про накладення арешту надсилається реєстратору чи емітенту, який веде реєстр власників іменних цінних паперів. У разі, якщо арешт накладається на бездокументарні або знерухомлені цінні папери, копія відповідної постанови має бути надіслана їх зберігачу та іншим особам, визначеним законодавством. При цьому іменні цінні папери, які мають документарну форму, блокуються реєстроутримувачем на особовому рахунку власника одразу після отримання копії постанови державного чи приватного виконавця. У свою чергу, бездокументарні та знерухомлені цінні папери негайно після отримання копії постанови про їх арешт обмежуються в обігу шляхом внесення зберігачем спеціальної облікової операції.

По-друге, після перевірки права власності боржника на будинок, квартиру або інше нерухоме майно за базами даних Реєстру прав власності на нерухоме майно, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, Державного реєстру іпотек, державний або приватний виконавець накладає на них арешт та вносить відомості про це до Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна в порядку, визначеному Постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 №1127 “Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень” [78]. У разі накладення арешту на нерухоме майно, заставлене третім особам, виконавець невідкладно повідомляє їм про прийняте рішення. За відсутності документів на об'єкт нерухомості, їх виготовлення здійснюється за рахунок коштів стягувача. Якщо ж стягувач в 10-денний строк після одержання відповідного повідомлення не авансував витрати

на підготовку документів про об'єкт нерухомості, арешт з такого об'єкта знімається (виконавчий документ повертається стягувачу, за умови, що в боржника відсутнє інше майно, на яке можна звернути стягнення) [19].

По-третє, при виявленні належних боржнику транспортних засобів (як уже зазначалося, таке виявлення здійснюється за інформаційними базами НАІС ДПД Національної поліції України) на них повинен бути накладений арешт. Водночас, слід урахувати, що саме по собі винесення постанови про арешт належного боржникові транспортного засобу не гарантує його фактичну реалізацію. Транспортний засіб може “проходити” по базам ЦНАП МВС України, але не бути в наявності (як правило, це трапляється у разі його переховування боржником). У подібних випадках арешт накладається заочно. Відповідно до ч. 3 ст. 36 Закону України “Про виконавче провадження”, виконавець направляє постанову про розшук транспортного засобу боржника у відповідні підрозділи Національної поліції України, сам же розшук транспортного засобу є підставою для призупинення виконавчого провадження на підставі ст. 34 цього Закону [19].

Оголошення виконавцем арештованого транспортного засобу в розшук та направлення копії постанови про розшук уповноваженим особам підрозділів безпеки дорожнього руху Національної поліції України є підставою для його негайного затримання. Тимчасове затримання та зберігання на спеціальних майданчиках або стоянці транспортного засобу боржника, виявленого за результатами розшуку, здійснюються в порядку, визначеному Постановою Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. №1102 “Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках” [хсіv].

Після опису та арешту майна боржника повинна бути здійснена його оцінка і примусова реалізація, які є не заходами безпосереднього примусу, а заходами забезпечення звернення стягнення на майно боржника. У разі, якщо сторони виконавчого провадження не досягли згоди в питанні вартості майна боржника, визначення такої вартості здійснюється виконавцем за ринковими цінами, діючими на день визначення вартості. Для оцінки за регульованими

цінами, оцінки нерухомого майна, транспортних засобів, повітряних, морських та річкових суден виконавець залучає суб'єкта оціночної діяльності - суб'єкта господарювання, який провадить свою діяльність відповідно до Закону України “Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні” [хсv].

З нашої точки зору, такий підхід до визначення вартості арештованого майна має дискусійний характер. Здійснення оцінки вилученого майна не є фаховою діяльністю (а отже й фаховою компетенцією) виконавця. На практиці це часто призводить до заниження фактичної вартості майна та, як наслідок, до судових оскаржень відповідних дій державних чи приватних виконавців. Альтернативний спосіб вирішення цього питання передбачає ч. 5 ст. 57 Закону України “Про виконавче провадження”, згідно з якою, при незгоді боржника або стягувача з оцінкою, здійсненою виконавцем, виконавець залучає до проведення оцінки майна спеціально уповноваженого суб'єкта оціночної діяльності. Тим не менш, вважаємо, що, незалежно від обставин, оцінку вартості арештованого майна повинен здійснювати уповноважений суб'єкт оціночної діяльності, який діє на підставі ліцензії, виданої Міністерством юстиції України та несе відповідальність за нефахову оцінку майна відповідно до чинного законодавства.

Підсумовуючи викладене, можемо констатувати, що організаційно-правове забезпечення виконавчого провадження перебуває на етапі динамічного розвитку. Прийняття нової редакції Закону України “Про виконавче провадження” потягнуло за собою кардинальні зміни не лише в системі суб'єктів виконавчого провадження, а й у великій кількості підзаконних нормативно-правових актів, якими регламентуються питання примусового звернення стягнень на майно боржника. Більшість цих змін можна охарактеризувати як позитивні та такі, що сприяли оптимізації механізмів примусового виконання судових рішень майнового характеру. Тим не менш, окремі законодавчі новели характеризуються недостатньою обґрунтованістю, що зумовлює необхідність їх подальшого аналізу та приведення у відповідність до об'єктивних потреб правозастосовної практики.

2.2. Виконавче провадження щодо виконання рішень немайнового характеру

В сучасній юридичній практиці значно менша кількість відкритих виконавчих проваджень стосується рішень немайнового характеру. Тим не менш, потреба в примусовому виконанні таких рішень виникає не так вже й рідко. До того ж, її реалізація супроводжується чималим колом проблем, витoki яких криються як в організаційній, так і в правовій площині.

До заходів примусового виконання рішень немайнового характеру слід віднести: поновлення на роботі; відібрання дитини; виселення боржника; вселення стягувача; тимчасову заборону (зупинення) окремих видів або всієї діяльності громадського об'єднання; примусовий розпуск (ліквідацію) громадського об'єднання; затримання іноземця або особи без громадянства; примусове видворення за межі території України; встановлення обмежень щодо реалізації права на свободу мирних зібрань (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо). Слід зауважити, що дана група заходів примусового виконання у виконавчому провадженні не є популярною ні з огляду на їх практичне застосування, ні з боку наукової громадськості. Це пов'язано в першу чергу з тим, що застосування окремих з них, особливо відібрання дитини та виселення боржника забезпечуються вжиттям виконавцями примусових заходів, які мають суттєвий моральний вплив на свідомість виконавця, особливо коли дитина примусово відбирається від батьків та передається до дитячого будинку, або коли з квартири виселяється багатодітна сім'я. По-друге, часто такі дії мають певний резонанс та викликають супротив громадськості [85, с. 90].

Застосування заходів примусового виконання рішень немайнового характеру здійснюється виконавцем в наступному порядку.

Виконавчі документи, що зобов'язують боржника вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення видаються судами на підставі рішень у немайнових

спорах. Виконавець відкриває виконавче провадження по виконанню виконавчого документа зазначеної категорії у разі якщо не закінчився строк пред'явлення такого документа до виконання, він відповідає вимогам, передбаченим Законом, і пред'явлений до виконання.

Виходячи з положень ст. 24 Закону України “Про виконавче провадження” виконання рішень, яке зобов'язує боржника вчинити певні дії, здійснюється виконавцем за місцем вчинення таких дій. Закон зобов'язує виконавця після відкриття виконавчого провадження за виконавчим документом, що зобов'язує боржника вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, перевірити виконання рішення не пізніше ніж на наступний день після закінчення строку, наданого для самостійного виконання. Якщо рішення підлягає негайному виконанню, його виконання перевіряється виконавцем не пізніше наступного робочого дня після відкриття виконавчого провадження.

За результатами перевірки виконання боржником рішення виконавець складає акт, який повинен відповідати вимогам пункту 1.5.2 Інструкції з організації примусового виконання рішень (затверджена Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5) [76]. У разі виконання боржником рішення виконавець закінчує виконавче провадження на підставі п. 9 ч. 1 ст. 39 Закону України “Про виконавче провадження” [19].

Підставою для закінчення виконавчого провадження у зв'язку з фактичним виконанням є, зокрема, акт виконавця, заява стягувача, висновок спеціаліста про повне фактичне виконання рішення тощо).

У разі, якщо за результатами зазначеної перевірки встановлено, що рішення суду боржником не виконано без поважних причин, виконавець виносить постанову про накладення штрафу на боржника. Розміри штрафу, який застосовується до боржника, визначені статтею 75 Закону.

Так, на боржника - фізичну особу у розмірі 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на посадових осіб - 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, на боржника - юридичну особу - 300 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та встановлює новий строк

виконання. У відповідній постанові також зазначаються вимога виконати рішення протягом 10 робочих днів (за рішенням, що підлягає негайному виконанню, - протягом трьох робочих днів) та попередження про кримінальну відповідальність. Слід зазначити, що в даному випадку, постанова про накладення штрафу виноситься виконавцем стосовно особи, яка зазначена боржником у виконавчому документі.

Посадові особи боржника-юридичної особи можуть бути притягнуті до відповідальності відповідно до статті 76 Закону України “Про виконавче провадження” за невиконання законних вимог державного або приватного виконавця та порушення вимог Закону (невиконання законних вимог виконавця, неявка без поважних причин за викликом виконавця тощо) [19].

У постанові про накладення на боржника штрафу виконавець зазначає норму Закону, якою передбачена відповідальність боржника, зміст вчинених боржником дій, суму штрафу. Зазначена постанова про накладення штрафу не пізніше наступного робочого дня після її винесення направляється боржнику. Одночасно виконавець повинен встановити боржнику новий строк для виконання рішення.

При встановленні нового строку для виконання рішення, виконавець повинен враховувати, що частина друга статті 63 Закону України “Про виконавче провадження” зобов’язує його повторно перевірити стан виконання рішення не пізніше десяти робочих днів з дня накладання штрафу [19]. Таким чином, новий строк для виконання рішення не повинен перевищувати десяти днів з дня накладання штрафу.

У разі повторного невиконання боржником рішення, подальші дії виконавця залежать від того, до якої категорії належить рішення.

Виходячи з положень статті 63 Закону України “Про виконавче провадження”, рішення за якими боржник зобов’язаний особисто вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення можна поділити на:

- 1) рішення, що можуть бути виконані без участі боржника (усунення перешкод в користуванні нерухомим майном, знесення самовільно збудованої

споруди, тощо);

2) рішення, що не можуть бути виконані без участі боржника (зобов'язання боржника спростувати неправдиву інформацію, зобов'язання виділити земельну ділянку, розглянути заяву, тощо).

Якщо рішення не виконано і виконання може бути проведено без участі боржника, виконавець організовує виконання відповідно до повноважень, наданих йому законом, та вносить подання (повідомлення) правоохоронним органам для притягнення боржника до відповідальності за статтею 382 Кримінального кодексу України.

Для реалізації цієї норми, виконавцю надано право за потреби необхідності залучати до проведення чи організації виконавчих дій суб'єктів господарювання, у тому числі на платній основі, за рахунок авансового внеску стягувача. Авансові внески для здійснення витрат на забезпечення провадження виконавчих дій або для покриття їх частини можуть бути зроблені стягувачем шляхом перерахування цих коштів безпосередньо на відповідний рахунок органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Суму коштів, яку необхідно внести на відповідний рахунок, стягувач визначає за погодженням з виконавцем з урахуванням витрат для проведення робіт.

У разі якщо виконати рішення без участі боржника неможливо, виконавець накладає на боржника штраф відповідно до статті 75 Закону України “Про виконавче провадження” та вносить подання (повідомлення) правоохоронним органам для притягнення боржника до відповідальності згідно із законом, після чого виносить постанову про закінчення виконавчого провадження, згідно з якою виконавчий документ повертається до суду, що його видав.

Під час виконання рішення про заборону вчиняти певні дії або про утримання від вчинення певних дій виконавець доводить до відома боржника резолютивну частину такого рішення, про що складає відповідний акт. Після складення акта виноситься постанову про закінчення виконавчого провадження.

Особливості виконання рішень суду про зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за якими є державний орган, державне підприємство,

юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства визначено статтею 7 Закону України від 05.06.2012 р. № 4901-VI “Про гарантії держави щодо виконання судових рішень” [хсві]. Так, у разі якщо зазначене рішення суду, не виконано протягом двох місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, крім випадків, коли стягувач перешкоджає провадженню виконавчих дій, виконавець зобов’язаний звернутися до суду із заявою про зміну способу і порядку виконання рішення.

Варто звернути увагу, що у разі невиконання боржником у строк, наданий для самостійного виконання, рішення немайнового характеру, з нього стягується виконавчий збір в розмірі двох мінімальних розмірів заробітної плати з боржника - фізичної особи і в розмірі чотирьох мінімальних розмірів заробітної плати з боржника - юридичної особи. У разі якщо боржник самостійно не сплачує виконавчий збір, витрати на організацію та проведення виконавчих дій та накладені на нього штрафи у передбачених Законом випадках, виконавець примусово стягує виконавчий збір, витрати на організацію та проведення виконавчих дій та накладені на боржника штрафи одночасно із виконанням такого рішення.

Після завершення виконавчого провадження з виконання рішення, за яким боржник зобов’язаний особисто вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, якщо виконавчий збір, витрати на організацію та проведення виконавчих дій, штрафи не стягнуто, виконавець відкриває виконавчі провадження за відповідними постановами та вживає заходів примусового виконання рішень, передбачених Законом, шляхом звернення стягнення на кошти та інше належне боржнику майно.

Умови та особливості застосування заходів примусу державним виконавцем щодо виконання рішення про поновлення на роботі полягають в наступному. Підставою для поновлення трудових прав права незаконно звільненого чи переведеного працівника є рішення суду (ст. 232 і 235 КЗпП). Таке рішення підлягає негайному виконанню, відповідно до ч.1 ст. 65 Закону України “Про виконавче провадження” та ст.ст. 267, 430 ЦПК України. Негайне

виконання судового рішення полягає в тому, що воно набуває властивостей здійснення і підлягає виконанню не з часу набрання ним законної сили, що передбачено для переважної більшості судових рішень, а негайно з часу його оголошення в судовому засіданні, чим забезпечується швидкий і реальний захист життєво важливих прав та інтересів громадян і держави.

Боржнику не надається строк для самостійного виконання рішення. За загальним порядком, який передбачено для виконання рішень, за якими боржник зобов'язаний особисто вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення, виконавець після відкриття виконавчого провадження за виконавчим документом перевіряє виконання рішення не пізніше ніж на наступний день після закінчення строку, встановленого для самостійного виконання рішення.

Виконавець приймає до виконання виконавчий документ, відкриває виконавче провадження і не пізніше наступного дня після цього виносить постанову про відкриття виконавчого провадження. Так само не пізніше наступного робочого дня з дня винесення відповідної постанови виконавець перевіряє виконання рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника.

Виконання рішення вважається закінченим з дня видачі відповідного наказу або розпорядження власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом, фізичною особою, фізичною особою - підприємцем, який прийняв незаконне рішення про звільнення або переведення працівника, або новим власником у випадку його зміни. Згідно з трудовим законодавством, зокрема зі ст. 24 КЗпП, укладення трудового договору оформляється наказом чи розпорядженням власника або уповноваженого ним органу про зарахування працівника на роботу. Також трудовий договір вважається укладеним і тоді, коли наказ чи розпорядження не були видані, але працівника фактично було допущено до роботи. З метою усунення вищезазначених недоліків Пленум Верховного суду України у п. 34 Постанови "Про практику розгляду судами трудових спорів" № 9 від 6 листопада 1992 р. роз'яснив судам, що стосовно до правил ст. 24 КЗпП рішення про поновлення на

роботі вважається виконаним з дня видання власником або уповноваженим ним органом про це наказу [хсvii]. Тож видання такого наказу є підставою для закінчення виконавчого провадження про що виконавець вносить відповідну постанову.

Також існує специфіка строків виконання рішення про поновлення на роботі. Рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника виконується невідкладно в порядку, визначеному ст. 63 Закону України “Про виконавче провадження”. Наступною особливістю є те, що рішення про поновлення на роботі неможливо виконати без участі боржника. Тобто у боржника, в даному випадку роботодавця (власника підприємства, установи, організації або уповноваженого ним органом, фізичною особою, фізичною особою - підприємцем, який прийняв незаконне рішення про звільнення або переведення працівника), виникає обов’язок виконати певну дію, а саме, поновити на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника. Цей обов’язок у боржника виникає одразу після оголошення рішення суду, незалежно від того чи буде дане рішення суду оскаржуватися [хсviii, с.160-164].

Слід звернути увагу на те, що невиконання власником підприємства, установи, організації або уповноваженим ним органом, фізичною особою, фізичною особою - підприємцем рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного працівника є підставою для притягнення його до відповідальності, відповідно до ст. 75 Закону України “Про виконавче провадження”. Якщо ж рішення і далі не виконується боржником, державний виконавець порушує клопотання перед судом про кримінальну відповідальність боржника.

Після фактичного допущення працівника до роботи складається акт про виконання рішення, виконавче провадження підлягає закінченню і не поновлюється при повторному недопущенні працівника до роботи, а в працівника з’являється право на звернення до суду в порядку позовного провадження). Як зазначається у листі Міністерства праці та соціальної політики України від 07 серпня 2007 року № 205/06/187-07 “Щодо порядку поновлення

працівника на роботі та звільнення працівника за власним бажанням”, питання, пов’язане з фактом поновлення на роботі, вирішується відповідно до рішення суду: видається наказ про поновлення працівника на роботі та вносяться зміни до його трудової книжки, зокрема, визнається недійсним запис, зроблений відповідно до наказу, визнаного судом незаконним (наприклад, пишеться: «Запис за № таким-то недійсний, поновлено на попередній роботі») [хсіх].

Поновлення на роботі відбувається не з дати винесення судом відповідного рішення, а з дати звільнення працівника, яка згідно з цим рішенням визнається недійсною.

Свої особливості має застосування заходів адміністративного примусу виконавцем щодо виконання рішення про відібрання дитини, а саме:

- 1) примусові дії щодо виконання рішення про відібрання дитини виконавець здійснює за обов’язковою участю особи, якій дитина передається на виховання, із залученням представників органів опіки і піклування;
- 2) при виконанні рішення про відібрання дитини виконавець за потреби може звернутися до суду з поданням, розгляд якого здійснюється судом за місцем виконання рішення відповідно до статті 437 Цивільного процесуального кодексу України, щодо вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу;
- 3) за неможливості з’ясування місцезнаходження боржника чи дитини виконавець звертається з поданням до суду про розшук дитини або боржника;
- 4) у разі перешкоджання боржником виконанню рішення про відібрання дитини, виконавець застосовує до нього заходи примусу. Так, відповідно до частини другої статті 90 Закону України “Про виконавче провадження” за наявності ознак злочину в діях особи, яка умисно перешкоджає виконанню рішення чи іншим чином порушує вимоги закону про виконавче провадження, виконавець складає акт про порушення і звертається до правоохоронних органів з поданням (повідомленням) про притягнення особи до кримінальної відповідальності відповідно до закону. Слід зазначити, що відповідно до пункту 8.5 Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої

Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5, при виконанні рішення про відібрання дитини не допускається застосовувати до дитини заходи фізичного впливу [76].

Виконання рішення суду про відібрання дитини для виконавця є досить складною в психологічному і організаційному плані процедурою. Адже більшість виконавців не мають фахових знань в дитячій психології та навиків роботи з дітьми, а процедура відібрання дитини потребує урахування різних факторів: психологічного стану дитини, місця та часу проведення виконавчих дій. Разом з тим, в Україні створені та функціонують районні, міські відділи органів опіки та піклування, які відповідно до законодавства провадять діяльність з надання статусу дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, встановлення опіки та піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, із захисту особистих, майнових та житлових прав дітей.

Враховуючи вищезазначене, а також виходячи з ч. 2 статті 14 Закону України “Про виконавче провадження”, в якій зазначено, що “для проведення виконавчих дій виконавець за потреби залучає понятих, працівників поліції, представників органів опіки і піклування, інших органів та установ у порядку, встановленому цим Законом”, доцільно розробити Інструкцію “Про взаємодію органів примусового виконання та органів опіки і піклування при виконанні рішень суду про відібрання дитини”, яку затвердити спільним наказом Міністерства юстиції України та Міністерства соціальної політики України. У відповідній інструкції слід визначити підстави та порядок залучення органів опіки та піклування до виконання рішень суду про відібрання дитини (в примусовому порядку) та алгоритм спільної взаємодії з виконавцем.

Вартими уваги є особливості примусового виконання рішення суду про виселення боржника. Виконавець протягом одного робочого дня після надходження до нього виконавчого документа виносить постанову про відкриття виконавчого провадження. У постанові він вказує про необхідність боржнику

самостійно виконати рішення у строк до десяти днів та зазначає, що у разі ненадання боржником документального підтвердження виконання рішення буде розпочате примусове виконання цього рішення із стягненням з боржника виконавчого збору і витрат, пов'язаних з організацією та проведенням виконавчих дій, передбачених Законом.

Стаття 66 Закону України “Про виконавче провадження” визначає порядок виконання рішення суду про виселення боржника, а саме: виконавець перевіряє стан виконання рішення про виселення боржника на наступний день після закінчення строку, встановленого частиною другою статті 26 Закону для самостійного виконання рішення. У разі невиконання боржником рішення самостійно виконавець виконує його примусово. Державний виконавець зобов'язаний письмово повідомити боржника про день і час примусового виселення. Боржник вважається повідомленим про примусове виселення, якщо повідомлення надіслано йому за адресою, за якою має здійснюватися виселення, чи за іншою, достовірно встановленою державним виконавцем. Відсутність боржника, повідомленого про день і час виселення, під час виконання рішення не є перешкодою для виконання рішення [19].

Виселення полягає у звільненні приміщення, зазначеного у виконавчому документі, від особи (осіб), яка виселяється, її майна, домашніх тварин та у забороні такій особі користуватися цим приміщенням. Примусовому виселенню підлягають виключно особи, зазначені у виконавчому документі. Виселення здійснюється у присутності понятих за сприянням органів внутрішніх справ з обов'язковим описом майна державним виконавцем. Один примірник акта опису майна вручається під розписку боржнику.

За необхідності державний виконавець в установленому законом порядку забезпечує зберігання майна боржника з покладенням пов'язаних з цим витрат на боржника. У разі якщо виконання рішення здійснюється за відсутності осіб, які підлягають виселенню, виконавець зобов'язаний провести опис майна.

Описане майно передається для відповідального зберігання особі, визначеній державним виконавцем. Передане для зберігання майно боржника

видається йому виконавцем на підставі акта після відшкодування боржником витрат, пов'язаних із зберіганням такого майна. У разі якщо боржник відмовляється відшкодувати витрати, пов'язані із зберіганням майна, вони компенсуються за рахунок реалізації частини майна боржника. Зберігання майна здійснюється протягом не більше двох місяців. Після закінчення двомісячного строку невitreбуване майно реалізується в порядку, визначеному Законом. Про виконання рішення про виселення боржника державний виконавець складає акт, що підписується особами, які брали участь у виконанні.

У разі якщо особі, яка підлягає виселенню, має бути надано інше житлове приміщення, державний виконавець надсилає відповідному житловому чи іншому органу повідомлення про строк виконання рішення щодо надання такого приміщення. У разі ненадання у визначений строк іншого житлового приміщення державний виконавець складає відповідний акт і звертається до суду з поданням про встановлення порядку подальшого виконання рішення. До вирішення судом зазначеного питання виконавчі дії не провадяться.

У разі ж, якщо особа самостійно вселилася у приміщення, з якого вона була примусово виселена, повторне її виселення може бути здійснено державним виконавцем на підставі ухвали суду, який прийняв рішення про виселення. Виконавче провадження в такому разі підлягає поновленню за постановою державного виконавця.

Відповідно до ч. 6 ст. 66 Закону України “Про виконавче провадження”, у разі якщо боржник перешкоджає виконанню рішення про вселення стягувача, на нього накладається штраф та застосовуються інші заходи, передбачені законом. Також даний Закон визначає що державний виконавець має право повторно здійснити примусове вселення стягувача та накласти на боржника штраф у подвійному розмірі відповідно до статті 75 Закону. Виконавче провадження не відновлюється і повторне примусове вселення стягувача не здійснюється, якщо особа, яка перешкоджає його проживанню (перебуванню), не є боржником. Питання про вселення стягувача в такому разі вирішується в судовому порядку [19].

Слід зауважити, що виселення громадян при зверненні стягнення на жилі приміщення, що були придбані ними за рахунок кредиту (позики) банку чи іншої особи, повернення якого забезпечено іпотекою відповідного жилого приміщення, є підставою для надання цим громадянам жилих приміщень із фондів житла для тимчасового проживання відповідно до ст. 132-2 ЖК України. Відсутність жилих приміщень з фондів житла для тимчасового проживання або відмова у їх наданні з підстав, встановлених ст. 132-2 ЖК України, не тягне припинення виселення громадянина з жилого приміщення, яке є предметом іпотеки (ст. 109 ЖК України) [с].

Отже, особливості діяльності державного виконавця що примусового виконання рішення суду про виселення боржника полягають в наступному. Після одержання виконавчого документа про вселення стягувача виконавець встановлює строк для добровільного його виконання боржником. У разі добровільного виконання рішення про вселення стягувач і боржник підписують акт, який передається державному виконавцеві разом із заявою стягувача про повернення йому виконавчого документа. Поряд з цим, у разі невиконання рішення про вселення стягувача у добровільному порядку вселення здійснюється примусово державним виконавцем.

Примусове вселення полягає у забезпеченні виконавцем безперешкодного входження стягувача у приміщення, вказане у виконавчому документі, та його проживання (перебування) в ньому. Виконавець зобов'язаний письмово повідомити боржника і стягувача про день і час примусового вселення. Відсутність боржника, повідомленого про день і час вселення, не є перешкодою для виконання рішення про вселення.

У разі якщо боржник перешкоджає виконанню рішення про вселення стягувача, до нього застосовуються штрафні санкції, передбачені статтею 67 Закону України “Про виконавче провадження”, та вселення здійснюється у присутності понятих, із залученням працівників органів внутрішніх справ. Про виконання рішення про вселення стягувача державним виконавцем складається акт, що підписується особами, які брали участь у виконанні.

У випадку подальшого перешкоджання боржником проживанню (перебуванню) стягувача у приміщенні, в яке його вселено, стягувач має право звернутися до державного виконавця з заявою про відновлення виконавчого провадження. У цьому випадку державний виконавець має право повторно провести примусове вселення стягувача та застосувати до боржника подвійні штрафні санкції, передбачені статтею 67 Закону України “Про виконавче провадження” [19].

Проте, сторони виконавчого провадження, зокрема, боржники, при проведенні таких дій посилаються на норми статті 41 Конституції України, що ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним; статті 47 Конституції - кожен має право на житло. Так, зазначені норми є незаперечними і вказані права є гарантовані основним Законом держави, але будь-яке право породжує певний обов’язок.

Поряд з цим, відповідно до статті 124 Конституції, судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов’язковими до виконання на всій території України. Варто зазначити, що виконавче провадження є завершальною стадією судочинства і державними виконавцями здійснюються виконавчі дії в межах наданих їм повноважень, і, лише у порядок і спосіб, визначені цим рішенням [55].

Проаналізувавши положення Конституції та Закону України “Про виконавче провадження” можна зробити висновок про те, що законодавець надає громадянам, юридичним особам можливості захисту їх порушених прав та інтересів в судовому порядку. Відповідно таке право надано усім учасникам виконавчого провадження. Так, будь-який процесуальний документ, складений в ході проведення виконавчих дій, може бути оскаржено як до начальника відповідного органу ДВС (у разі складення державним виконавцем), так і до суду (у разі складення як державним, так і приватним виконавцем).

Поряд з цим, положеннями статті 33 Закону України “Про виконавче провадження” передбачено що, за наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, державний виконавець за

власною ініціативою або за заявою сторін, а також самі сторони мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про відстрочку або розстрочку виконання, а також про встановлення чи зміну способу і порядку виконання рішення.

Таким чином попри складність виконання рішень суду немайнового характеру виконавці мають досить багатий арсенал засобів та способів здійснення належного виконавчого провадження з застосуванням законних засобів примусу. Тож на сьогодні питання ефективності виконавчого провадження залежить не стільки від кількості засобів його здійснення, скільки від правомірності їх реалізації та професіоналізму державних і приватних виконавців.

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ У ВИКОНАВЧОМУ ПРОВАДЖЕННІ

3.1. Попередній судовий контроль у виконавчому провадженні

Практично на кожній стадії виконавчого провадження реалізуються рішення суду, пов'язані з попереднім контролем за законністю виконавчого провадження. У виконавчому провадженні такий контроль може бути двох видів: непрямий і прямий.

Відкриття виконавчого провадження з виконання рішень суду обумовлено наявністю певних передумов. До них можна віднести видачу виконавчого документу, пред'явлення його до виконання і винесення постанови про відкриття виконавчого провадження.

На наш погляд, видачу виконавчого документу судом варто розглядати як одну з найбільш значущих процесуальних дій суду на стадії відкриття виконавчого провадження, що входить у функцію непрямого попереднього контролю за виконанням рішень. У виконавчому документі на підставі судового рішення вказуються основні питання виконання ухваленого судом рішення для того, щоб діяльність виконавця була обмежена рамками моделі, установленної суддею у виконавчому документі. Тому слід погодитися з думкою Д. Я. Малешина, який вважає, що питання, пов'язані з виконанням судового рішення (спосіб і порядок виконання, строки виконання, ознаки майна, на яке звертається стягнення), повинні вказуватися судом у виконавчому листі, а не в резолютивній частині рішення [сі, с. 113].

Крім непрямого попереднього контролю в цій стадії виконавчого провадження судом виконується й функція прямого попереднього контролю шляхом роз'яснення виконавчого документа, а також вирішенні питання про відстрочку або розстрочку виконання рішення, зміни способу й порядку виконання, а також у здійсненні деяких інших функцій.

Відносно судового порядку вирішення питання про відстрочку, розстрочку, зміни способу й порядку виконання рішення, то ще в радянські часи окремі вчені висловлювали міркування щодо його недоцільності [сіі, с. 103; сііі, с. 45]. З таким судженням важко погодитися, насамперед тому, що при вирішенні цього питання як для боржника, так і стягувача визначальне значення має правомірність такої дії, а не її оперативність. А ефективність здійснення цієї процесуальної дії може бути найкраще досягнута в умовах судової діяльності, як це передбачено чинним законодавством.

Функцію попереднього (прямого і непрямого) контролю суд здійснює і у стадії підготовки до здійснення заходів примусового виконання судових рішень. Всі дії, вчинені державним виконавцем і судом у цій стадії, полягають у зборі і наданні інформації, необхідної для правильного проведення виконання. До них відносяться: дії, спрямовані на добровільне виконання; установлення місцезнаходження боржника і його майна; інші дії, що забезпечують ефективне здійснення заходів примусового виконання.

Питання з приводу дій виконавця, спрямованих на самостійне виконання рішення суду боржником нами аналізувалися раніше. Оскільки всі вони сприяють, насамперед, оперативності виконання рішень, суд щодо цих дій ніяких функцій не виконує.

При здійсненні виконавцем такої підготовчої дії, як установлення місцезнаходження боржника і його майна, суд здійснює функцію прямого попереднього контролю. Так, згідно зі ст. 36 Закону України “Про виконавче провадження”, за відсутності відомостей про місце проживання, перебування чи місцезнаходження боржника-фізичної особи, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини державний виконавець звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника, або дитини.

Розшук боржника – юридичної особи, майна боржника організовує сам виконавець шляхом подання запитів до відповідних органів, установ або проведення перевірки інформації про майно чи доходи боржника, що міститься в базах даних і реєстрах, та перевірки майнового стану боржника за місцем

проживання (перебування) або його місцезнаходженням. У разі необхідності розшуку транспортного засобу боржника виконавець виносить постанову про такий розшук, яка є обов'язковою для виконання поліцією.

Деякі автори пропонують стягувачам встановлювати місцезнаходження боржника самостійно (тобто, без допомоги суду), залучаючи допомогу друзів і родичів [сів, с. 120], або, користуючись послугами пошукових фірм [св, с. 52]. Такі пропозиції заслуговують на увагу, оскільки сприяють оперативності в здійсненні цієї дії.

Практика виконавчої діяльності свідчить про те, що перш, ніж звернутися до суду з поданням про оголошення розшуку боржника або винести постанову про розшук майна, виконавець здійснює цілий ряд дій, спрямованих на відшукування боржника або його майна: якщо боржником є фізична особа – одержання відповіді на запит в адресне бюро Поліції щодо місця реєстрації фізичної чи юридичної особи; перевірка знаходження боржника по можливому місцю перебування останнього (якщо за боржником, за даними бюро технічної інвентаризації, зареєстровано кілька об'єктів нерухомості); одержання від родичів, сусідів боржника інформації про можливе місце його перебування (пояснення даються у письмовій формі або фіксуються в акті державного виконавця); одержання відповіді на запит у податкові органи щодо місця роботи боржника [75, с. 158]. Тому вважаємо, що ч. 1 ст. 36 Закону України “Про виконавче провадження” варто викласти в такій редакції:

“1. Для встановлення відомостей про місце знаходження боржника-фізичної особи, його майна виконавець повинен здійснити заходи щодо їхнього розшуку, зокрема, направити запити до органів, установ, організацій та осіб, які можуть володіти інформацією про боржника, його майна.

У разі відсутності відомостей про місце проживання, перебування боржника - фізичної особи, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини виконавець звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини”.

На наш погляд, проведення пошукових заходів повинне бути обов'язковим у кожному випадку, коли місцезнаходження боржника або його майна невідомо. Тільки у разі відсутності результатів розшуку можна порушувати питання перед судом про проведення розшуку.

У юридичній літературі були висловлені деякі пропозиції по вдосконаленню порядку авансування витрат по розшуку і відшкодуванню таких витрат. Деякі автори пропонували взагалі відмовитися від авансування стягувачем витрат по розшуку [сві, с. 86], а фінансувати розшук з фонду розвитку виконавчого провадження [свіі, с. 105].

З метою забезпечення провадження виконавчих дій, стягувач може за погодженням з виконавцем внести на відповідний рахунок органу виконавчої служби певну грошову суму. У разі ж, якщо витрати на залучення до проведення виконавчих дій суб'єктів господарювання на платній основі, виготовлення технічної документації на майно, здійснення витрат на валютообмінні фінансові операції та інших витрат, пов'язаних із перерахуванням коштів, перевищують суму сплаченого авансового внеску, стягувач зобов'язаний додатково здійснити авансування таких витрат [19].

На наш погляд, норма про авансування стягувачем розшуку є досить ефективною, але застосування її на практиці ускладнюється тим, що немає чіткого розмежування пошукових і розшукових заходів і сума авансування стягувачем розшуку боржника залежить від розсуду виконавця. При відшкодуванні за постановою державного виконавця витрат по розшуку існує значна ймовірність порушення прав боржника через включення, наприклад, у число витрат необґрунтованих або спірних витрат. Установлення ж фактичних витрат на розшук боржника, на наш погляд, повинне здійснюватися в судовому порядку з дотриманням всіх процесуальних гарантій, а не в рамках поточного виконавчого провадження.

Крім вищевикладеного, прямим попереднім контролем суду в стадії підготовки до примусового виконання рішень є його роз'яснення [19]. Питання про роз'яснення рішення, а значить і виданого на його основі виконавчого

документа, виникає тоді, коли виникають при його виконанні неясності. Роз'яснення рішення – це більше повний і ясний його виклад у тій частині, яка викликає труднощі з розумінням виконавця. Ці неясності можуть стосуватися як суті самого рішення, так і порядку його виконання, хоча деякі автори необгрунтовано заперечують можливість роз'яснити порядок виконання рішення [сviii, с. 15]. З ними важко погодитись, оскільки, як відомо, чинне законодавство не забороняє роз'яснити і порядок виконання рішення суду в тих випадках, коли він встановлений судом.

У рішенні, як правильно відзначили В. І Тертишніков і Р. В. Тертишніков, у ясній формі повинна бути дана відповідь на головні питання справи: про долю позову, розмірі задоволеної вимоги, правомочних і зобов'язаних особах і т.д. Так, якщо в резолютивній частині рішення зазначені ініціали позивача, відповідача, співпозивачів, співвідповідачів і т.д. і це перешкоджає виконанню, суд повинен роз'яснити таке рішення [сіх, с. 44]. При цьому суд вправі тільки роз'яснити рішення (виконавчий документ), але ніяк не змінити його.

Так, згідно зі ст. 271 ЦПК України якщо рішення суду є незрозумілим для осіб, які беруть участь у справі, або для приватного виконавця, державного виконавця, суд за їх заявою постановляє ухвалу, у якій роз'яснює своє рішення, не змінюючи при цьому його змісту. Тим часом, відповідно до ст. 31 Закону України “Про виконавче провадження”, правом на звернення до суду за роз'ясненням володіють тільки сторони і виконавець.

На практиці ж, коло учасників виконавчого провадження є значно ширшим. Зокрема, крім зазначених осіб, до нього входять представники сторін, суб'єкт господарювання, особи, права інтелектуальної власності яких порушені, та інші.

На наш погляд, правом клопотати про роз'яснення судового рішення повинні бути наділені всі учасники виконавчого провадження. Адже за певних обставин відповідне роз'яснення може істотно підвищити ефективність його виконання.

У зв'язку з цим пропонуємо ст. 31 Закону України “Про виконавче провадження” викласти в такій редакції:

“Стаття 31. Роз'яснення рішень, виконавчих документів, що підлягають примусовому виконанню.

1. У разі якщо викладена у виконавчому документі резолютивна частина рішення є незрозумілою, виконавець, сторони або інші учасники виконавчого провадження мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення відповідного рішення.

2. У разі якщо зміст виконавчого документа незрозумілий, виконавець, сторони або інші учасники виконавчого провадження мають право звернутися до органу (посадової особи), який видав виконавчий документ, із заявою про роз'яснення його змісту”.

Прямий попередній контроль має місце і при безпосередньому здійсненні примусового виконання юрисдикційних рішень. Для цього, виконавцем застосовуються такі заходи, як: - звернення стягнення на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права), корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами; - звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника; - вилучення в боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у рішенні; - заборона боржнику розпоряджатися та/або користуватися майном, яке належить йому на праві власності, у тому числі коштами, або встановлення боржнику обов'язку користуватися таким майном на умовах, визначених виконавцем; - інші заходи примусового характеру, передбачені законом [19].

При цьому роль суду на даній стадії виконавчого провадження істотно обмежена, оскільки суд наділений чинним законодавством незначними повноваженнями. У цьому зв'язку вважаємо, що передача суду деяких

контрольних функцій у цій стадії буде сприяти ефективності здійснення виконавчих дій, додатково гарантувати належне виконання судових рішень.

Згідно зі ст.ст. 26, 48 та 56 Закону України “Про виконавче провадження”, виконавець при прийнятті виконавчого документа до виконання за заявою стягувача не пізніше наступного робочого дня після винесення постанови про відкриття виконавчого провадження може накладити арешт на майно (кошти) боржника. У разі якщо в заяві стягувача зазначено рахунки боржника у банках, інших фінансових установах, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження накладає арешт на кошти боржника.

У разі якщо в заяві стягувача зазначено конкретне майно боржника, виконавець негайно після відкриття виконавчого провадження перевіряє в електронних державних базах даних та реєстрах наявність права власності або іншого майнового права боржника на таке майно та накладає на нього арешт. Арешт на рухоме майно, що не підлягає державній реєстрації, накладається виконавцем лише після проведення його опису. Арешт на майно (кошти) боржника накладається виконавцем шляхом винесення постанови про арешт майна (коштів) боржника або про опис та арешт майна (коштів) боржника.

У цьому зв'язку виникає питання про доцільність здійснення судом повноважень по накладенню арешту, зокрема, в юридичній літературі існує думка про те, що такі дії можливі тільки на підставі судового акту [сх, с. 23]. Можна погодитися з висновком, що дотримання прав стягувача і боржника при накладенні арешту на майно є надзвичайно важливим аспектом. Однак не можна забувати, що ефективність виконавчого провадження багато в чому залежить, насамперед, від швидкості накладення арешту. Будь-яке зволікання з цього питання може позбавити можливості відновлення порушеного права взагалі. У зв'язку з тим, що швидкість накладення арешту грає принципово важливе значення, думаємо, що здійснення цієї виконавчої дії судом може знизити оперативність усього процесу виконання. Зазначимо, що здійснення повноважень по накладенню арешту органами виконавчої влади в особі державних виконавців дозволяє забезпечити правомірність цієї виконавчої дії,

що впливає на оперативність усього процесу виконання. Судовий контроль за законністю дій державного виконавця здійснюється при розгляді скарги боржника на постанову державного виконавця про арешт коштів або майна (ст. 74 Закону України “Про виконавче провадження”).

Після арешту і вилучення майна боржника виконавець здійснює виконавчі дії, пов’язані з реалізацією майна. Яка ж ступінь участі суду та роль його рішень при здійсненні цієї виконавчої дії?

У тому випадку, коли вимога стягувача спрямована на стягнення коштів, а не певного виду майна, то наступною за арештом дія в складі стадії примусового виконання – це реалізація майна. Реалізація майна боржника, як ще в середині минулого століття відзначав П.П. Заворотько, є найбільш примусовою частиною виконання, що максимально зачіпає його інтереси [схі, с. 330]. Реалізація арештованого майна здійснюється шляхом електронних торгів або за фіксованою ціною (ст. 61 Закону України “Про виконавче провадження”).

Відповідно до Порядку реалізації арештованого майна, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 30 вересня 2016 № 1301/29431, реалізацію арештованого майна забезпечує державне підприємство, яке належить до сфери управління Міністерства юстиції України та уповноважене відповідно до законодавства на здійснення заходів зі створення та супроводження програмного забезпечення системи реалізації арештованого майна, технологічного забезпечення, збереження та захисту даних, що містяться у цій системі, на організацію та проведення електронних торгів та торгів за фіксованою ціною, забезпечення збереження майна та виконання інших подібних функцій [схii]. На сьогодні цю функцію виконує ДП «СЕТАМ», яке забезпечує функціонування електронного ресурсу з електронних торгів арештованим майном (офіційний сайт: <https://setam.net.ua/>).

Фактично, ДП «СЕТАМ» є монополістом з реалізації арештованого майна, відповідно проблема пошуку та вибору реалізатора є суто технічною

дією, яка зачіпає права сторін у незначній мірі, а тому потреби в здійсненні контролю з боку суду немає.

Що ж до здійснюваного продажу майна, то тут є деякі питання, які контролюються судом.

Згідно з п. 15 Розділу 5 Порядку реалізації арештованого майна від 30 вересня 2016 № 1301/29431, після повного розрахунку покупців за придбане майно, на підставі копії затвердженого протоколу про проведення публічних торгів та копії документів, які підтверджують розрахунки за придбане майно, виконавець складає акт про проведені торги за фіксованою ціною та подає його на затвердження начальника відповідного відділу державної виконавчої служби. Приватний виконавець самостійно затверджує акт про проведені торги шляхом його підписання та скріплення печаткою приватного виконавця [112].

Як вбачається із цього положення, винесення якого-небудь процесуального документу за результатами продажу майна не передбачається. Крім того, перехід права власності при примусовому виконанні має певну специфіку цивільно-правового характеру. У виконавчому провадженні цей перехід здійснюється у двох випадках: при передачі майна стягувану і при його продажі. При цьому є очевидним, що якщо боржник не виконав рішення добровільно, то виступати стороною в угоді про відчуження майна, він не може, оскільки в нього згідно з п. 8 ст. 346 ЦК України право власності припиняється з моменту звернення стягнення на це майно. Можна припустити, що рішення суду про звернення стягнення на майно дозволяє розглядати його як підставу припинення права власності боржника і з цього моменту він не повинен нести ризик випадкового знищення його і випадкового пошкодження (псування) (ст. 323 ЦК України) [84].

Підставою ж виникнення у набувача права власності на майно це рішення не завжди може бути, тому що в більшості випадків неможливо передбачити в ньому майбутнього власника. Тому в цьому випадку виникає питання про правомірність наділення державного виконавця правом по розпорядженню

майном, а, отже, і про правомірність всієї процедури переходу права власності у виконавчому провадженні.

В якості одного з підходів до вирішення цього питання, у юридичній літературі було запропоновано розглядати виконавця як представника власника-боржника [схiii, с. 48]. З іншого боку така точка зору не була сприйнята науковим загалом і була піддана критиці [схiv, с. 19].

Уявляється правильною думка про те, що у виконавчому провадженні перехід права власності є одним з випадків набуття права власності від неправомочного відчужувателя, яким є державний виконавець. Такий порядок є виключенням із загального правила. Розпорядження майном, що підлягає стягненню у виконавчому провадженні, ми розглядаємо як випадки "...прирівнювання мнимого, гаданого права до дійсно існуючого, введеного в інтересах сумлінних третіх осіб і цивільного обороту в цілому... [схv, с. 271]". Інакше кажучи, виконавець, не будучи власником майна, може з певними обмеженнями і відповідним судовим контролем розпоряджатися цим майном.

Уявляється, що при здійсненні продажу майна доцільним є прямий попередній контроль з боку суду. Правомірність переходу права власності на майно в процесі виконання рішення суду повинна підтверджуватися ухвалою суду. Це пов'язане з тим, що права сторін щонайкраще дотримуються в умовах судової діяльності, що дозволить забезпечити правомірність переходу права власності. Таким чином, незважаючи на те, що формально розпоряджається майном і виступає як сторона в договорі виконавець, підставою придбання покупцем права власності, на наш погляд, повинна бути ухвала суду. При винесенні такої ухвали суд повинен перевірити правомірність здійснених державним виконавцем дій із продажу і оцінити законність угоди щодо продажу арештованого майна.

Важливість функції прямого попереднього контролю за діяльністю державних і приватних виконавців очевидна, оскільки цим підвищується гарантія прав стягувача і боржника.

У юридичній літературі з цього питання висловлена більш радикальна думка про те, що діяльність виконавців практично виведена з-під контролю суду, повноваження якого у виконавчому провадженні не виправдано урізані і виведення примусового виконання з-під контролю суду не додає ефективності виконавчому провадженні [схві, с. 90, 91].

Прихильники даної точки зору фактично виступають за більше повний попередній контроль суду відносно діяльності виконавців. Наприклад, ставиться питання про доцільність проведення торгів по реалізації арештованого нерухомого майна безпосередньо в судах, під контролем судді, оскільки це гарантуватиме гарантій їх об'єктивність та справедливність [116, с. 94].

З нашої точки зору, непрямий і прямий попередній судовий контроль за діяльністю виконавців є ефективним способом протидії зловживанням у виконавчому провадженні. Проте, це не означає, що на суди повинні покладатися невластиві їм функції. В умовах перевантаженості вітчизняної судової системи, такий крок не тільки не матиме позитивного ефекту, а й негативно відобразиться на ефективності, власне, юрисдикційної діяльності суду.

Попередній контроль суду за діяльністю виконавців має місце і на завершальному етапі виконавчого провадження – закінченні виконавчих дій. Як відомо, метою даної стадії виконавчого провадження є закріплення результатів відновлення порушених, невизнаних або оспорюваних прав або забезпечення правомірного закінчення без фактичного виконання рішення суду. Процесуальна участь суду у цій стадії виконавчого провадження полягає у випадках, зазначених у законі, у постановленні ухвал про закінчення виконавчого провадження і перевірки законності закінчення виконавчого провадження державним або приватним виконавцем.

Законом України “Про виконавче провадження” передбачено дві форми закінчення процесу виконання: шляхом повернення виконавчого документа стягувачу (ст. 37) і шляхом закінчення виконавчого провадження (ст. 39).

Контроль суду здійснюється при поверненні виконавчого документу стягувачу без виконання. Повернення виконавчого документа без виконання є формою фіналізації процесу примусового виконання рішення згідно з виконавчим документом, який не був фактично виконаний, або виконаний частково. Цей інститут виконавчого провадження має подібність із інститутом цивільного (господарського) процесуального права – залишення позову без розгляду, оскільки повернення виконавчого документа без виконання за деякими виключеннями, не перешкоджає повторному пред'явленню виконавчого документу до виконання [62].

Стаття 37 Закону України “Про виконавче провадження” передбачає повернення виконавчого документа стягувачу, якщо: стягувач подав письмову заяву про повернення виконавчого документа; у боржника відсутнє майно, на яке може бути звернено стягнення, а здійснені протягом року виконавцем заходи щодо розшуку такого майна виявилися безрезультатними; стягувач відмовився залишити за собою майно боржника, нереалізоване під час виконання рішення, за відсутності іншого майна, на яке можливо звернути стягнення; стягувач перешкоджає проведенню виконавчих дій або не здійснив авансування витрат виконавчого провадження, незважаючи на попередження виконавця про повернення йому виконавчого документа; у результаті вжитих виконавцем заходів неможливо встановити особу боржника, з'ясувати місцезнаходження боржника - юридичної особи, місце проживання, перебування боржника - фізичної особи (крім випадків, коли виконанню підлягають виконавчі документи, що можуть бути виконані без участі боржника); у боржника відсутнє визначене виконавчим документом майно, яке він за виконавчим документом повинен передати стягувачу в натурі; боржник - фізична особа чи транспортні засоби боржника, розшук яких здійснювався поліцією, не виявлені протягом року з дня оголошення розшуку; відстрочка виконання рішення, надана судом, яким постановлено рішення, не закінчилася; законом встановлено заборону щодо звернення стягнення на майно чи кошти боржника, якщо в нього відсутнє інше майно чи кошти, на які можливо звернути

стягнення, а також щодо проведення інших виконавчих дій стосовно боржника, що виключає можливість виконання відповідного рішення; відсутня його згода на заміщення приватного виконавця у випадках, передбачених законом; запроваджено тимчасову адміністрацію банку-боржника (крім рішень немайнового характеру) [19].

Можливість розширеного тлумачення наведеного переліку законодавством не передбачена. Водночас, на практиці поширені випадки повернення виконавчого документа з інших підстав, не зазначених у ст. 37 Закону України “Про виконавче провадження”. Так, виконавчий документ, прийнятий виконавцем до виконання, повертається до суду, який його видав, у разі відновлення судом строку для подання апеляційної скарги на рішення, за яким видано виконавчий документ та прийняття такої апеляційної скарги до розгляду (ст. 38 Закону України “Про виконавче провадження”), або повернення у зв’язку з передачею виконавчого документа в ліквідаційну комісію. У цьому зв’язку вважаємо, що перелік підстав повернення виконавчого документа стягувачу не повинен бути вичерпним.

З цією метою пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 37 Закону України “Про виконавче провадження” пунктом 12 такого змісту: “12) законом встановлено інші підстави для повернення виконавчого документа стягувачу”

Обов’язок процесуального оформлення повернення виконавчого документа стягувачу покладено чинним законодавством на виконавця. Але це не означає, що суд не здійснює контроль за цими процесуальними діями. З даного приводу в літературі була висловлена думка про те, що правомірність дій виконавця по поверненню виконавчого документа повинна бути перевірена судом шляхом постановлення ухвали про закінчення виконавчого провадження, оскільки цими діями зачіпаються в більшій мірі права сторін [схvii, с. 167-168].

Але, на наш погляд, така думка не є беззаперечною, тому що неправильність повернення виконавцем виконавчого документа може бути оскаржено стороною в судовому порядку: вона може подати в 10-денний строк скаргу до суду на постанову виконавця про повернення виконавчого документа.

У цьому випадку має місце наступний контроль суду за діями виконавця. Крім цього, повернення виконавчого документа стягувачу не позбавляє його права при зникненні перешкоди, що послужила підставою для повернення виконавчого документа, знову пред'явити виконавчий документ до виконання. Тому, на нашу думку, для дотримання прав сторін при здійсненні виконавцем дії щодо повернення виконавчого документа стягувачу, достатньо наступного судового контролю.

У статті 39 Закону України “Про виконавче провадження” зазначено, що виконавче провадження підлягає закінченню у разі: визнання судом відмови стягувача від примусового виконання судового рішення; затвердження (визнання) судом мирової угоди, укладеної сторонами у процесі виконання рішення; припинення юридичної особи - сторони виконавчого провадження, якщо виконання її обов'язків чи вимог у виконавчому провадженні не допускає правонаступництва, смерті, оголошення померлим або визнання безвісно відсутнім стягувача чи боржника; прийняття Національним банком України рішення про відкликання банківської ліцензії та ліквідацію банку-боржника; скасування рішення, на підставі якого виданий виконавчий документ, або визнання судом виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню; письмової відмови стягувача від одержання предметів, вилучених у боржника під час виконання рішення про передачу їх стягувачу, або знищення речі, що має бути передана стягувачу в натурі або оплатно вилучена; закінчення строку, передбаченого законом для відповідного виду стягнення, крім випадку, якщо існує заборгованість із стягнення відповідних платежів; визнання боржника банкрутом; фактичного виконання в повному обсязі рішення згідно з виконавчим документом; повернення виконавчого документа без виконання на вимогу суду або іншого органу (посадової особи), який видав виконавчий документ; надіслання виконавчого документа до суду, який його видав, у випадку повторного невиконання боржником; якщо рішення фактично виконано під час виконання рішення Європейського суду з прав людини; неперед'явлення виконавчого документа за відновленим виконавчим

провадженням у встановлені законом строки; якщо стягнені з боржника в повному обсязі кошти не витребувані стягувачем протягом року та у зв'язку з цим перераховані до Державного бюджету України; якщо коштів, що надійшли від реалізації заставленого майна, недостатньо для задоволення вимог стягувача - заставодержателя, а також якщо майно, яке є предметом іпотеки, передано іпотекодержателю або придбано ним відповідно до вимог Закону України “Про іпотеку” за виконавчим документом про звернення стягнення на майно, яке є предметом іпотеки [19].

На нашу думку, так само, як і у випадку з підставами для повернення виконавчого документа, наведений перелік не повинен бути вичерпним. Це необхідно для того, щоб уникнути постійного внесення доповнень і збільшення підстав закінчення виконавчого провадження, що мало місце за попередньої редакції Закону України «Про виконавче провадження». З метою вирішення цієї проблеми пропонуємо доповнити ч. 1 ст. 39 Закону України “Про виконавче провадження” пунктом 17 такого змісту: *“17) настання інших обставин, які відповідно до закону, є підставою для закінчення виконавчого провадження”*.

3.2. Наступний судовий контроль у виконавчому провадженні

Поряд з функцією попереднього контролю суд здійснює і функцію наступного судового контролю, котрий являє собою перегляд рішень, дій або бездіяльності виконавця, які він уже здійснив або повинен був здійснити, за допомогою розгляду скарг на його рішення, дії або бездіяльність.

Юрисдикція суду щодо скарг на рішення, дії або бездіяльність виконавців та посадових осіб державної виконавчої служби спрямована на підвищення ролі суду як гаранта захисту прав фізичних і юридичних осіб у виконавчому провадженні. У п. 1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 р. № 14 “Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень

учасників виконавчого провадження” зазначено, що при розгляді справ за скаргами на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та за зверненнями учасників виконавчого провадження суди мають керуватися положеннями ст. 55 Конституції України, ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Закону України “Про виконавче провадження”, ЦПК України, ГПК України, іншого законодавства, яким урегульовані ці питання [схviii].

Не зважаючи на те, що в 2016 році система примусового виконання судових та адміністративних рішень зазнала кардинальних змін, а законодавство про виконавче провадження – докорінно оновилося, наведена постанова Пленуму Верховного Суду досі не втратила своєї актуальності.

Згідно зі ст. 74 Закону України “Про виконавче провадження”, Рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до суду, який видав виконавчий документ, у порядку, передбаченому законом.

Рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), у тому числі постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до відповідного адміністративного суду. Боржник має право оскаржувати рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби виключно в судовому порядку [19].

Отже, в даному випадку об’єктом оскарження є рішення, дії або бездіяльність державного виконавця, приватного виконавця та посадових осіб державної виконавчої служби.

Деякі вчені вважають, що об’єктом оскарження до суду може бути тільки процесуальна діяльність або бездіяльність виконавця. Скарги ж на деякі дії

державного виконавця (брутальність, нетактовність і т. п.) можуть бути об'єктом оскарження лише в позасудовому порядку [75, с. 120].

Дійсно, в Законі України “Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів” передбачене право Дисциплінарної комісії приватних виконавців розглядати скарги на дії приватних виконавців (ст. 39), а в Законі України “Про виконавче провадження” – право начальника відділу та керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня розглядати скарги на дії (ст. 74) [67]. З практичної точки зору такий підхід можна назвати виправданим, оскільки не завжди доцільно застосовувати судовий порядок вирішення скарг, не пов'язаних з матеріальними претензіями заявника скарги. У судовому засіданні повинні розглядатися скарги на ті дії державного виконавця, які спричиняють для стягувача і боржника правові наслідки.

Водночас, з огляду на ст. 55 Конституції України, у якій гарантоване право кожного на оскарження в суді рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб і постанову Пленуму Верховного Суду України від 1 листопада 1996 р. №9 “Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя” (у п. 8 якої сказано, що суд не вправі відмовити у прийнятті позовної заяви, заяви або скарги з тих підстав, що її вимоги можуть бути розглянуті у передбаченому законом досудовому порядку) відмову суду в прийнятті скарги слід розцінювати, як порушення Конституції України, оскільки, на наш погляд, суд повинен приймати скарги на будь-які дії виконавців.

У даному контексті слід звернути увагу на проблему узгодження процесуальних строків оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавця. У ч. 1 ст. 449 ЦПК України зазначено, що скаргу може бути подано: - у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод; - у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав чи свобод, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій [62].

Отже, в обох випадках процесуальний строк обчислюється календарними днями. Натомість, відповідно до Закону України «Про виконавче провадження», відповідні процесуальні строки обчислюються в робочих днях [19].

З нашої точки зору, підходи до обчислення строків оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та посадових осіб державної виконавчої служби мають бути одноманітними. З цією метою пропонуємо ч. 5 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» викласти в такій редакції:

“5. Рішення та дії виконавця, посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені протягом 10 днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів. Рішення виконавця про відкладення проведення виконавчих дій може бути оскаржене протягом трьох днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів”.

Згідно з ч. 2 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження», рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання рішень інших органів (посадових осіб), у тому числі постанов державного виконавця про стягнення виконавчого збору, постанов приватного виконавця про стягнення основної винагороди, витрат виконавчого провадження та штрафів, можуть бути оскаржені сторонами, іншими учасниками та особами до відповідного адміністративного суду [19]. З цієї норми чітко випливає, що в порядку адміністративного судочинства можуть бути оскаржені лише ті рішення, дії чи бездіяльність виконавця та посадових осіб державної виконавчої служби, які приймалися/здійснювалися на виконання рішень несудових органів.

Разом з тим, ст. 287 КАС України наголошує, що учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю виконавця чи іншої посадової особи державної виконавчої

служби порушено їхні права, свободи чи інтереси, а також якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб [схіх]. Таким чином, на відміну від Закону України “Про виконавче провадження”, КАС України не допускає подання скарги виконавцями та посадовими особами виконавчої служби, передбачає оскарження дій і рішень виконавця, які приймаються/здійснюються на виконання будь-яких рішень, однак при цьому містить обмовку, що передбачені ним загальні правила можуть обмежуватись іншими законами.

Доцільність існування даного положення КАС України в чинній редакції викликає сумніви. З нашої точки зору, немає жодної необхідності у встановленні настільки широкого загального правила (фактично, основний зміст ст. 287 КАС України допускає оскарження будь-яких рішень виконавців та посадових осіб виконавчої служби) та винятку з нього (такий виняток виражає формула: “якщо законом не встановлено інший порядок судового оскарження рішень, дій чи бездіяльності таких осіб”), за наявності чіткого законодавчого опису підстав для оскарження рішень і дій виконавців в адміністративному суді, наведеного в ч. 2 ст. 74 Закону України “Про виконавче провадження”.

Змістовні відмінності та складність кореляції відповідних положень КАС України та 74 Закону України «Про виконавче провадження» на практиці можуть дезорієнтувати, як сторін провадження, так і інших суб’єктів, задіяних у його перебігу. У зв’язку з цим, пропонуємо викласти ч. 1 ст. 287 КАС України в такій редакції:

“Учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця, здійсненого на виконання рішень інших органів або посадових осіб (крім судових рішень) порушено їхні права, свободи чи інтереси”.

ВИСНОВКИ

У випускній кваліфікаційній роботі проведено комплексне дослідження питань організаційно-правового забезпечення виконавчого провадження в Україні. У роботі обґрунтовується низка авторських понять, теоретичних висновків і практичних рекомендацій, спрямованих на розвиток правового механізму примусового виконання судових та адміністративних рішень. Серед основних положень, висновків і пропозицій випускної кваліфікаційної роботи варто виділити такі:

1. Правова природа виконавчого провадження полягає в тому, що за місцем у системі права воно є комплексним міжгалузевим інститутом. За місцем у юридичному процесі виконання рішення є завершальною стадією процесу (цивільного, господарського, адміністративного). Зокрема, виконання судових рішень у цивільних справах є стадією цивільного процесу, а в адміністративних справах – стадією відповідного адміністративного провадження.

Передбачена законом можливість участі суду у виконавчому провадженні є важливою гарантією законності в процесі поновлення прав осіб, оскільки суд приймає найважливіші процесуальні рішення у процесі виконання, наділений контрольними повноваженнями щодо законності діянь державного виконавця, діє в межах цивільної процесуальної форми.

2. Аналіз ключових ідей і положень, покладених в основу виконавчого провадження дозволяє констатувати, що поряд із засадами, визначеними у ст. 2 Закону України “Про виконавче провадження”, в основу виконавчого провадження покладаються принципи: системності; підконтрольність; реординація; багатосторонність; черговість; покриття витрат за рахунок позабюджетних коштів; пріоритетність звернення стягнення на майно боржників; безпосередність виконавчої діяльності та ін. Такий висновок зумовлює постановку питання про відображення зазначених принципів у Законі України “Про виконавче провадження”.

3. З урахуванням специфіки рішень, які реалізуються в ході виконавчого

провадження, його можна поділити на два основні типи: 1) виконавче провадження щодо виконання рішень майнового характеру; 2) виконавче провадження щодо виконання рішень немайнового характеру.

У рамках першого типу проваджень стягнення звертається на кошти, рухоме та нерухоме майно боржника; звернення стягнення на доходи боржника; вилучення в боржника і передача стягувачу певних предметів, зазначених у рішенні. В ході виконання рішень немайнового характеру застосовуються такі заходи, як: поновлення на роботі; відібрання дитини; виселення боржника; вселення стягувача; тимчасова заборона (зупинення) окремих видів або всієї діяльності громадського об'єднання; примусовий розпуск (ліквідацію) громадського об'єднання; затримання іноземця або особи без громадянства; примусове видворення за межі території України; встановлення обмежень щодо реалізації права на свободу мирних зібрань (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо).

4. Вивчення практичних аспектів примусового виконання рішень майнового та немайнового характеру змушує констатувати, що поряд з недоліками загальної процедури, кожен окремий вид виконавчого провадження характеризується власним “набором” правових та організаційних проблем, які потребують невідкладного вирішення. Це, зокрема, і недостатня визначеність окремих процедур, і недоліки структури процесуальних документів, і проблеми визначення місця виконання рішень, і неефективність механізмів звернення до виконання окремих видів стягнень (наприклад, розшуку та арешту транспортного засобу боржника), і проблемні питання визначення вартості, оцінка майна боржника, і багато інших.

5. Важливим аспектом забезпечення законності виконавчого провадження є здійснення судового контролю за його перебігом, а також за діями та рішеннями державних і приватних виконавців. Проведене дослідження засвідчило недостатню ефективність як попереднього, так і наступного судового контролю у виконавчому провадженні. Причини такої ситуації є різними. Це, зокрема, і перевантаженість судів, і низький рівень юридичних знань учасників

виконавчого провадження, і недостатній рівень професіоналізму окремих суддів, і багато інших. Але головною з них є системні недоліки правового регулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з примусовим виконанням судових та інших юрисдикційних рішень. Зважаючи на це, підвищення ефективності судового контролю можливе тільки у рамках загального комплексу заходів, спрямованих на вдосконалення правових засад виконавчого провадження.

6. З метою вирішення наявних проблем на законодавчому рівні у випускній кваліфікаційній роботі пропонується комплекс змін до Закону України “Про виконавче провадження”, а саме:

- ч. 1 ст. 2 Закону доповнити пунктами 10-17 такого замісту:
10) підконтрольності; 11) системності; 12) реординації; 13) черговості; 14) багатосторонності; 15) пріоритетності звернення стягнення на майно боржників-громадян; 15) безпосередності виконавчої діяльності.
- ч. 1 ст. 24 Закону викласти в такій редакції:

“Виконавчі дії провадяться державним виконавцем за місцем проживання, перебування/місцезнаходження, роботи боржника або за місцезнаходженням його майна. Право вибору місця відкриття виконавчого провадження між кількома органами державної виконавчої служби, що можуть вчиняти виконавчі дії щодо виконання рішення на території, на яку поширюються їхні функції, належить стягувачу.

Місцезнаходженням юридичної особи є фактичне місце ведення діяльності чи розташування офісу, з якого проводиться щоденне керування діяльністю юридичної особи (переважно знаходиться керівництво) та здійснення управління і обліку”;

- ч. 1 ст. 36 Закону викласти в такій редакції:

“1. Для встановлення відомостей про місце знаходження боржника-фізичної особи, його майна виконавець повинен здійснити заходи щодо їхнього розшуку, зокрема, направити запити до органів, установ, організацій та осіб, які можуть володіти інформацією про боржника, його майна.

У разі відсутності відомостей про місце проживання, перебування боржника - фізичної особи, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини виконавець звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини”.

- ст. 31 Закону викласти в такій редакції:

“Стаття 31. Роз’яснення рішень, виконавчих документів, що підлягають примусовому виконанню.

1. У разі якщо викладена у виконавчому документі резолютивна частина рішення є незрозумілою, виконавець, сторони або інші учасники виконавчого провадження мають право звернутися до суду, який видав виконавчий документ, із заявою про роз’яснення відповідного рішення.

2. У разі якщо зміст виконавчого документа незрозумілий, виконавець, сторони або інші учасники виконавчого провадження мають право звернутися до органу (посадової особи), який видав виконавчий документ, із заявою про роз’яснення його змісту”.

- ч. 1 ст. 37 Закону доповнити пунктом 12 такого змісту:

“12) законом встановлено інші підстави для повернення виконавчого документа стягувачу”

ч. 1 ст. 39 Закону доповнити пунктами 17 та 18 такого змісту:

“17) заліку зустрічних вимог (ст. 601 ЦК України);

“18) настання інших обставин, які відповідно до закону, є підставою для закінчення виконавчого провадження”;

- ст. 40 Закону доповнити частиною четвертою такого змісту: “Наслідки завершення виконавчого провадження не поширюються на виконання ухвали суду про накладення арешту на майно боржника з метою забезпечення позову. Питання про скасування арешту, накладеного на майно боржника, вирішується виключно судом”;

- ч. 5 ст. 74 Закону викласти в такій редакції:

“5. Рішення та дії виконавця, посадових осіб органів державної виконавчої служби щодо виконання судового рішення можуть бути оскаржені протягом 10

днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів. Рішення виконавця про відкладення проведення виконавчих дій може бути оскаржене протягом трьох днів з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її прав, свобод чи законних інтересів”.

7. Пропонуємо ч. 1 ст. 181 КАС України викласти в такій редакції: “Учасники виконавчого провадження (крім державного виконавця, приватного виконавця) та особи, які залучаються до проведення виконавчих дій, мають право звернутися до адміністративного суду із позовною заявою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця, здійсненого на виконання рішень інших органів або посадових осіб (крім судових рішень) порушено їхні права, свободи чи інтереси”.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

-
- i Стасюк Ю. Як працюють структурні підрозділи Державної виконавчої служби у Львові? Громадський портал URL: <http://www.gromada.lviv.ua/analytic/293>.
 - ii Шурхало Д. Мін'юст обіцяє поліпшити дисципліну виконання судових рішень. Сайт «Радіо Свобода» URL: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1815121.html>.
 - iii Оніщук М. Державна виконавча служба: на шляху до реформ та ефективності. Дзеркало тижня. 08 березня 2008. № 9. URL: <http://dt.ua/articles/53036>.
 - iv Каращук Е. Как надо исполнять судебные решения. Проблемы осуществления исполнительного производства и добровольного выполнения требований исполнительных документов. Юридическая практика. 2006. № 10 (428). С. 17.
 - v Рішення Європейського суду з прав людини у справі Іванов проти України від 15.10.2009 р. (Case of Ivanov v. Ukraine). Веб-сайт Австрійського інституту з прав людини. URL: http://www.menschenrechte.ac.at/orig/09_5/Nikolayevich.pdf
 - vi Верба-Сидор О. Б. Вдосконалення процедури виконавчого провадження на виконання приписів Європейського суду з прав людини в Україні та Російській Федерації. Порівняльне правознавство : філософські, історико-теоретичні та галузеві аспекти : матеріали II Всеукраїнського круглого столу. Львів : ЛьВДУВС, 2010. С. 318–323.
 - vii Голубов О. ЄСПЛ: 2017 року майже кожне десяте рішення про порушення стосувалося України. URL: Deutsche Welle, February 6, 2017: dw.com/uk/еспл-2017-року-майже-кожне-десяте-рішення-про-порушення-стосувалося-України/a-42308018.

- viii Загальна декларація прав людини : ООН ; Декларація, Міжнародний документ від 10.12.1948 р. (Док. ООН/PES/217 А). // Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3103.
- ix Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Рада Європи; Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. // Офіційний вісник України. 1998. № 13. Ст. 270.
- x Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції : Закон України від 17.07.1997 р. № 475/97-ВР. // Відомості Верховної Ради України. 1997. № 40. ст. 263.
- xi Рішення Європейського Суду з прав людини у справі Шестаков проти Росії від 18.06.2002 р. (Case of Shestakov v. Russia). URL: http://www.worldcourts.com/echr/rus/decisions/2002.06.18_Shestakov_rus.htm
- xii Рішення Європейського суду з прав людини у справі Бурдов проти Росії від 07.05.2002 р. (Case of Burdov v. Russia). URL: <http://sutyajnik.ru/rus/echr/judgments/burdov.htm>
- xiii Рішення Європейського Суду з прав людини у справі “Імобільяре Саффі” проти Італії від 28.07.1999 р. (Case of Immobiliare Saffi v. Italy). URL: <http://uazakon.com/document/spart55/inx55462.htm>
- xiv Рішення Європейського суду з прав людини у справі Горнсбі проти Греції від 19.03.1997 р. (Case of Hornsby v. Greece). URL: <http://www.uazakon.com/document/spart83/inx83637.htm>
- xv Марданов Д. А. Влияние постановлений Европейского суда на исполнение в России. Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.). Москва : Статут, 2009. С. 83–86.
- xvi Рішення Європейського суду з прав людини у справі Шмалько проти України від 20.07.2004 р. (Case of Shmalko v. Ukraine). URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=980_226.

- xvii Рішення Європейського суду з прав людини у справі Ромашов проти України від 27.07.2004 р. (Case of Romashov v. Ukraine). URL: http://zakon.nau.ua/doc/?code=980_227.
- xviii Рішення Європейського суду з прав людини у справі “Реджент Компані” проти України від 03.04.2008 р. (Case of Regent Company v. Ukraine). URL: <http://judgment.leschishin.org/jud046.php>.
- xix Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-VIII. // Офіційний вісник України. 2016. № 53. Ст. 1852.
- xx Про затвердження Класифікатора галузей законодавства України : Наказ Міністерства юстиції України від 02.06.2004 р. № 43/5. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v43_5323-04.
- xxi Комаров В. В. Цивільне процесуальне право України : підруч. для студ. юрид. спец. вузів. Харків: Право, 1999. 592 с.
- xxii Мертинюк Д. В. Виконавче провадження. Тернопіль : вид-во “Дана”, 2016. 237 с.
- xxiii Мартинюк Д. В. Виконавче провадження в структурі юридичного процесу. Право і управління. 2015. С. 87-98.
- xxiv Морозова И. Б. Исполнительное производство. Москва : ОАО “Издательский дом “Городец””, 2004. 528 с.
- xxv Рего А. В. Правоотношения в исполнительном производстве : дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.15. Российская правовая академия Министерства юстиции Российской Федерации. Москва, 2004. 191 с.
- xxvi Саттарова З. З. Участие суда в исполнительном производстве : учеб. пособие. Моск. гос. юрид. акад., Оренбург. ин-т (фил.). Оренбург : Пресса, 2005. 144 с.
- xxvii Талан Л. Виконавче провадження в структурі цивілістичного процесу Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць. 2009. № 2. С. 96-102. URL:http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vapnu/2009_2/Talan.pdf.
- xxviii Штефан М. Й. Цивільний процес : підручник для юрид. спец. вищих закладів освіти. Київ : Ін Юре, 1997. 608 с.

- xxix Штефан М. Й. Виконання судових рішень : навч. посібник шеф-ред. С. Ковальський. Київ: Юрінком Інтер. 2001. 320 с.
- xxx Алексеев С. С. Структура советского права. Москва : Юрид. лит. 1975. 264 с.
- xxxi Зайцев И. М. О функциях гражданского судопроизводства. Проблемы применения норм гражданского процессуального права : межвузовский сборник научных трудов. Свердловск. 1986. С. 14-19.
- xxxii Чекмарева А. В. Защита прав участников исполнительного производства. Москва : Юрлитинформ. 2009. 160 с.
- xxxiii Педан А. Зміст адміністративно-правових відносин у сфері виконавчого провадження в Україні / Підприємництво, господарство і право. 2018. № 9. С. 143-148.
- xxxiv Перепелиця А. І. Організаційно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 “Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право”. Ірпінь, 2005. 19 с.
- xxxv Попова Ю. А. Теоретические проблемы судопроизводства по делам, возникающим из публично-правовых отношений : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.15. Краснодар, 2002. 385 с.
- xxxvi Фурса С. Я. Виконавче провадження в Україні : навч. посіб. для вищ. навч. закл. Інститут міжнародних відносин Київського національного ун-ту ім. Тараса Шевченка. Київ: Атіка, 2002. 480 с.
- xxxvii Щербак С. Виконавче провадження як одна з правозахисних функцій держави. Право України. 2001. № 11. С. 108-111.
- xxxviii Исаенкова О. В. Исполнительное право в Российской Федерации : особенности становления и перспективы развития. Москва : Юрлитинформ, 2007. 296 с.
- xxxix Шакитько Т. В. Процессуальный порядок рассмотрения судом дел, возникающих из исполнительных правоотношений : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.15. Москва : РГБ. 2003. 173 с.
- xl Исполнительное производство. 3-е изд., доп. и перераб. Питер, 2004. 367 с.

-
- xli Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : монография. Москва, 2007. 137 с.
- xlii Білоусов Ю. В. До питання про місце правових норм, що регулюють виконавче провадження в системі права України // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. 2000. № 3. С. 54-59.
- xliii Білоусов Ю. В. Цивільне виконавче право як самостійна галузь права. Закон і бізнес. 3–9 лютого 2001. № 5. С. 27-32.
- xliv Грицай О. В. Исполнительное производство в Российской Федерации : учеб. Пособие. М-во образования Рос. Федерации. Сам. гос. ун-т., каф. гражд. процессуал. и предпринимат. права. Самара : Сам. ун-т, 2001. 92 с.
- xlv Горшунов Д. Н. Частноправовые основы исполнительного производства. Исполнительное производство : процессуальная природа и цивилистические основы : сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции (г. Казань, Казанский государственный ун-т, 4 апреля 2008 г.). Казанский гос. ун-т им. В. И. Ульянова-Ленина. Москва : 2009. С. 231-239.
- xlvi Шерстюк В. М. Основные проблемы системы гражданского процессуального права : автореф. дис. на соискание учен. степ. доктора юрид. наук : спец. 12.00.03 “Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право” Москва, 1989. 44 с.
- xlvii Кузнецов В. Ф. Система исполнительного производства : монография. Челябинск : Челяб. гос. ун-т, 2001. 126 с.
- xlviii Пустова Н. О. Правова природа виконавчого провадження. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2016. № 4. С. 23-31.
- xliv Баумова М. Г., Мотовиловкер Е. Я. Гражданский процесс и исполнительное производство. Проблемы совершенствования правосудия по гражданским делам : сборник научных трудов. Ярославль : ЯрГУ, 1991. С. 86-96.
- 50 Пашковська М. М. Основні засади діяльності органів державної виконавчої служби // Право і суспільство. 2018. № 5. С. 127-136.

-
- li Сотник В. С. Інституціональний аспект виконавчого провадження. Наукові записки Центрально-українського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія “Право”. 2015. № 5. С. 5-33.
- lii Павлюк С., Устименко М. Перспективи кодифікації законодавства про виконавче провадження. Адміністративне право і процес. 2011. № 3. С. 37-44.
- liii Иоффе О. С. Общая часть и систематизация хозяйственного законодательства. Советское государство и право. Москва: Наука, 1974. № 10. С. 82–87.
- liv Сабурова О. В. Виконання судових рішень у цивільному процесі. Львів : Вид-во “КАСП”, 2017. 214 с.
- lv Конституція України: Закон від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2/D1%80>
- lvi Мальський М. М. Принципи виконавчого процесу та їх аналіз через призму практики Європейського суду з прав людини // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія “юриспруденція”. 2014. № 8. С. 154-157.
- lvii Науменко О. Загальні принципи примусового виконання рішень господарських судів // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2010. Вип. 85. С. 95-99.
- lviii Про затвердження Порядку здійснення органами державної виконавчої служби виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) стосовно підприємств, установ, організацій, діяльність яких пов’язана з державною таємницею: Наказ Міністерства юстиції України від 23.03.2000 № 10/5а. // Офіційний вісник України. 2000. № 20. Ст. 844.
- lix Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження : Наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2432/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z1126-16/ed20160805/sp:max15#n28>
- lx Лужанський О. С. Принцип розумності строків виконавчого провадження. Цивілістична процесуальна думка. 2016. № 4. С. 42-45.

- Іхі Ільїна Ю. П. Доцільність законодавчого закріплення принципів виконавчого провадження в рамках реформування Державної виконавчої служби України. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 5. С. 116-119.
- Іхії Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 року № 1618-IV. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>
- Іхііі Про практику застосування судами цивільного процесуального законодавства при розгляді заяв про забезпечення позову : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22.12.2006р. № 9. Бізнес: законодавство та практика. 2007. № 7. С. 3.
- Іхііv Шевчук К. П. Принцип співмірності у виконавчому провадженні. Цивілістична процесуальна думка. 2016. № 4. С. 48-51.
- Іхіv Silver and others v. The United Kingdom of 25.03.1983. European Court of Human Rights. Series A, № 61, P. 33-34 (§§ 88-89). URL: <http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/law:ihrl/41echr83.case.1>
- Іхіvі Державне управління та адміністративне право в сучасній Україні: актуальні проблеми реформування / За заг. ред. В.Б. Авер'янова, І.Б. Коліушко. Київ: Вид-во Укр. акад. держ. управління при Президентові України, 1999. 50 с.
- Іхіvіі Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016р. № 1403-VIII // Офіційний вісник України. 2016. № 53. Ст. 1851.
- Іхіvііі Фурса С. Я., Фурса Е. Проблемные вопросы современного гражданского и исполнительного процессов на Украине. Арбитражный и гражданский процесс. 2004. № 2. С. 44-48.
- Іхіx Єременко О. Порядок виконання рішень господарських судів: коротко про головне. Виконання судових рішень : нормат. акти, комент. аналіт. матеріали, зразки док. Київ, 2002. С. 349-362.
- Іхх Штефан М. И. Судебное исполнение // Гражданское процессуальное право Украинской ССР. Київ: Вища школа. 1989. 314 с.
- Іххі Павлов Н. В. О юридической природе исполнительного листа // Вестник ВАС РФ. 2000. № 7. С. 125-132.

- Ixxii Комаров В. В. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень. Теорія та практика судової діяльності: наук.-практ. посіб. Київ : Атіка, 2007. С. 171-200.
- 73 Драган О. В. Аналіз законодавчих змін у сфері виконання судових рішень під час здійснення прокурором представництва інтересів держави у суді // Право і суспільство. 2018. № 2. Ч. 3. С. 46-50.
- Ixxiv Викут М. А. Исполнительное производство : учебник. Москва : Юристь, 2001. 254 с.
- Ixxv Фіолевський Д. Державна виконавча служба в Україні : навч. посібник / за ред. Д. П. Фіолевського. Київ : Алерта, 2004. 564 с.
- Ixxvi Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Закон України від 01.07.2004 № 1952-IV // Офіційний вісник України. 2004. № 30. Том 1. Ст. 140.
- Ixxvii Податковий Кодекс України від 2.12.2010 № 2755-VI URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print>
- Ixxviii Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 №1127 // Офіційний вісник України. 2016. № 2. Ст. 108.
- Ixxix Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: Наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 // Офіційний вісник України. 2012. № 27. Ст. 1018.
- Ixxx Звіт про роботу органів державної виконавчої служби у 2014 році / Офіційний веб-сайт Державної виконавчої служби України. URL: https://http://dvs.gov.ua/media/files_for_pages/___2015_doc.pdf.
- Ixxxi Звіт про роботу органів державної виконавчої служби у 2015 році / Офіційний веб-сайт Державної виконавчої служби України. URL: https://http://dvs.gov.ua/media/files_for_pages/___2016_doc.pdf.
- Ixxxii Мін'юст презентував результати роботи виконавчої служби у 2017 році та плани на поточний рік / Офіційний веб-сайт Міністерства юстиції України.

- URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/minyust-prezentuvav-rezultati-roboti-vikonavchoi-službi-u-2017-rotsi-ta-plani-na-potochniy-rik>
- Іхххііі Звіт про роботу органів ДВС Полтавської області за 12 місяців 2017 року / Офіційний веб-сайт Головного територіального управління юстиції у Полтавській області Міністерства юстиції України. URL: <https://www.just.gov.ua/content/70/>
- Іхххіv Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.
- 85 Корнейчук С. П. Адміністративний примус в діяльності органів примусового виконання рішень судів та інших органів публічної адміністрації : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Дніпропетровськ, 2015. 208 с.
- Іхххvі Про організацію роботи щодо інформаційної взаємодії Міністерства юстиції України, Міністерства внутрішніх справ України та Державної виконавчої служби України : Наказ Міністерства внутрішніх справ України та Міністерства юстиції України від 08.10.2012 р. № 1480/5/868 / Офіційний вісник України. 2012 р. № 80. Ст. 3247.
- Іхххvіі Про забезпечення вимог кредиторів та реєстрацію обтяжень : Закон України від 18.11.2003 № 1255-IV // Офіційний вісник України. 2003. №52. Том 1. Ст. 2734.
- Іхххvііі Притуляк В. М. Процесуальні особливості звернення стягнення на майно боржника. // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія “Юридичні науки”. 2014. Випуск 3. Том 1. С. 181-185.
- Іхххіx Про введення мораторію на примусову реалізацію майна: Закон України від 29 листопада 2001 року № 2864-III // Офіційний вісник України. 2001. № 52. Ст. 2332.
- хс Кравченко І. І. Проблеми звернення стягнення на однокімнатну квартиру боржника: виконавча та судова практика // Часопис київського університету права. 2013. № 4. С. 210-214.

- хсі Коваль О. Звернення стягнення на житло на підставі виконавчого напису нотаріуса: прогалини законодавства та шляхи їх виправлення // Вісник Академії правових наук України. 2013. № 1. С. 253–261.
- хсіі Про впорядкування відносин з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень, державної реєстрації юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців : Наказ Міністерства юстиції України Міністерства юстиції України від 15.12.2015 р. № 2586/5 // Офіційний вісник України. 2015 р. № 98. Ст. 3383.
- хсііі Порядок накладення арешту на цінні папери : Постанова Кабінету Міністрів України від 22.09.1999 р. № 1774 // Офіційний вісник України. 1999. № 38. Ст. 57.
- хсіv Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках : Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008р. № 1102 // Офіційний вісник України. 2008. № 98. Ст. 3240.
- хсіv Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001р. № 2658-III. // Офіційний вісник України. 2001. № 34. Ст.1577.
- хсіvі Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 р. № 4901-VI // Відомості Верховної Ради України. 2013. № 17. Ст. 158.
- хсіvіі Про практику розгляду судами трудових спорів : Постанова Пленуму Верховного суду України від 6.11.1992 р. № 9 // Дебет-Кредит (Галицькі контракти). 2008. № 29. С. 279.
- хсіvііі Бондар І. В. Особливості виконання рішень про поновлення на роботі: теорія та практика // Часопис Київського університету права. № 3. 2013. С. 160-164.
- хсіx Щодо порядку поновлення працівника на роботі та звільнення працівника за власним бажанням: Лист Міністерства праці та соціальної політики України від 07 серпня 2007 року № 205/06/187-07. HR Ліга. URL: https://hrliga.com/index.php?module=norm_base&op=view&id=1273

- с Житловий кодекс Української РСР від 30.06.1983р. № 5464-Х // Відомості Верховної Ради УРСР. 1983. №28. Ст. 573.
- сі Малешин Д. Я. Исполнительное производство (функции суда). Москва : Городец-издат. 2003. 208 с.
- сіі Федосеева И. В. Исполнение постановлений суда о возмещении материального ущерба, причиненного преступлением : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Москва. 1998. 174 с.
- сііі Вікут С. О. Відстрочка або розстрочка виконання судової постанови. Право і суспільство. 2012. № 10. С. 44-49.
- сіv Скобликов П. Розыск должника и его имущества в гражданском и уголовном процессах. Хозяйство и право. 1988. № 5. С. 122-127.
- сv Ярков В. В. Обращение взыскателя на имущество должника. Хозяйство и право. 1998. № 6. С. 47-56.
- сvі Федоренко Н. В. Практика рассмотрения споров арбитражным судом. Москва : ПРИОР, 2013. 128 с.
- сvіі Грач С. С. Финансирование исполнительного производства: актуальные проблемы практики. Хозяйство и право. 2011. № 3. С. 102-111.
- сvііі Ярков В. В. Обращение взыскания на ценные бумаги и роли в уставном капитале обществ с ограниченной ответственностью. Юридический мир. 1999. № 4. С. 11-18.
- сіx Закон України «Про виконавче провадження» : науково-практичний коментар Харків : Консум, 2016. 145 с.
- сx Сидоренко О. Л. Арешт майна у виконавчому провадженні. Право і закон. 2011. № 10. С. 22-29.
- сxі Заворотько П.П. Процессуальные гарантии исполнения судебного решения Москва: Юрид. лит., 1974. 360 с.

- схii Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна : наказ Міністерства юстиції України від 30 вересня 2016 № 1301/29431 // Офіційний вісник України. 2016. № 76. Ст. 2558.
- схiii Скловська К. Деякі проблеми оспорювання в суді реалізації майна на торгах // Держава і право. 2011. № 3. С. 45-52.
- схiv Сенчук С. Б. Актуальні питання реалізації арештованого майна // Вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2014. № 3. С. 15-23.
- схv Пашков А. А. Гражданское право : учебное пособие СПб. : Изд-во «Фомальгаут», 2008. 412 с.
- схvi Тіунов О. М. Судовий контроль у виконавчому провадженні // Право і суспільство. 2016. № 8. С. 88-95.
- схvii Ситник О. М. Функції суду у виконавчому провадженні : навчально-практичний посібник. Харків : Вид-во «Вектор», 2014. 201 с.
- схviii Про практику розгляду судами скарг на рішення, дії або бездіяльність органів і посадових осіб державної виконавчої служби та звернень учасників виконавчого провадження : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 грудня 2003 року № 14 // Офіційний сайт Верховної Ради. України URL: <http://www.gromada.lviv.ua/analytic/293>.
- схix Кодекс адміністративного судочинства України. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 35-36, № 37. Ст. 446